

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Projevy rizikového chování adolescentů a možnosti prevence
v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež ve Zlíně

Manifestations of risky behaviour adolescents and possibilities of prevention
in Low-Threshold facility for children and youth in Zlín

Bc. Andrea Haničincová

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Marádová, Csc.

Studijní program: Speciální pedagogika N7506

Studijní obor: N SPPG

Odevzdáním této diplomové práce na téma Projevy rizikového chování adolescentů a možnosti prevence v rámci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež ve Zlíně potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 30. 3. 2020

Děkuji paní PaedDr. Evě Marádové, Csc. za odborné vedení této práce a její podnětné připomínky, kterých si velmi cením. Také děkuji pracovnímu týmu Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně a jeho uživatelům za jejich ochotu a trpělivost při realizaci výzkumého šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce podrobněji zkoumá Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně. Práce se zaměřuje na životní situaci cílové skupiny Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub, která zahrnuje výskyt nepříznivých a rizikových jevů dospívajících, jejich potřeby a individuální cíle. Práce také sleduje rozsah činností nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub zaměřené především na prevenci rizikového chování uživatelů služby a na možné strategie sociální práce s dospívající populací, jež využívají sociální pracovníce. Empirické šetření kvalitativního výzkumu sleduje také vliv NZDM T klub na život jeho uživatelů a smysl existence zařízení na dospívající populaci ve Zlíně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Adolescence, neorganizovaná mládež, rizikové chování, kontaktní práce, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, prevence.

ABSTRACT

This thesis examines Low-Threshold facility for children and youth T klub in Zlín in more details. Thesis is focused on life situation of target group of Low-Threshold facility for children and youth T klub which involves occurrence of unfavorable and risky behaviour of youth, their needs and individual aims. Thesis also examines the scope of activities of Low-Threshold facility for children and youth focused on prevention of risky behaviour of youth and the strategies of social work with adolescent population using social workers. Empirical research of qualitative research monitors the influence Low-Threshold facility T klub for life of their clients and the sense of Low-Threshold facility for children and youth for adolescent population in Zlín.

KEYWORDS

Adolescence, unorganized youth, risky behaviour, contact work, Low-Threshold facility for children and youth, prevention.

Obsah

Úvod	8
1 ADOLESCENCE	9
1.1 Vymezení pojmu adolescence.....	9
1.2 Kulturně-spoločenský pohled na dospívání	10
1.3 Vývoj jedince v období dospívání	10
1.3.1 Tělesný vývoj	10
1.3.2 Emoční vývoj.....	11
1.3.3 Rozvoj osobnosti a pojetí vlastní identity.....	11
1.3.4 Sexualita	12
1.4 Vývoj jedince v rámci sociálních skupin	13
1.4 Dospívání jako rizikové období.....	15
2 RIZIKOVÉ PROJEVY CHOVÁNÍ	16
2.1 Vymezení rizikového chování	16
2.2 Delikventní chování	17
2.3 Agresivita ve vztahu k okolí	18
2.4 Zneužívání návykových látek	18
2.5 Rizikové sexuální chování	19
2.6 Rizikové chování ve virtuálním světě.....	19
2.7 Životní styl a nesprávné stravovací návyky	20
2.8 Nástin situace výskytu rizikových jevů u adolescentů	21
3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	25
3.1 Vymezení pojmu.....	25
3.2 Primární prevence	25
3.3 Sekundární prevence	27

3.4	Terciární prevence	27
3.5	Legislativní ukotvení prevence rizikového chování	27
3.6	Prevence na úrovni nestátních neziskových organizací.....	28
3.7	Specifická prevence v NZDM	28
4	NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	31
4.1	Charakteristika NZDM	31
4.2	Cílová skupina NZDM.....	32
4.3	Kontaktní práce.....	33
4.3.1	Kontaktní pracovník	34
4.3.2	Motivace ke změně chování	35
4.4	Terénní práce = Streetwork.....	35
5	PRAKTICKÁ ČÁST	37
5.1	Cíl a výzkumné otázky	37
5.2	Metodologie.....	39
5.3	Výzkumný vzorek	39
5.3.1	Charakteristika Nízkopražského zařízení pro děti a mládež T klub	40
5.3.2	Charakteristika respondentek - sociálních pracovníků T klubu	44
5.4	Průběh výzkumného šetření	46
5.4.1	Etapa č.1 - Analýza dokumentů NZDM T klub	46
5.4.2	Etapa č.2 - Průběh šetření se sociálními pracovníky NZDM T klub.....	53
5.4.3	Etapa č.3 - Průběh šetření s uživateli NZDM T klub	54
5.5	Analýza dat zjištěných empirickým šetřením.....	55
5.5.1	Rozhovory se sociálními pracovníky NZDM T klub	55
5.5.2	Rozhovory s klienty NZDM T klub	68
5.6	Shrnutí výsledků.....	72

Příloha č. 1: Polostrukturový rozhovor se sociálními pracovníci.....	89
Příloha č. 2: Polostrukturovaný rozhovor s uživateli služby	90
Seznam zkratek.....	92

Úvod

Období dospívání se stává pro jedince důležitým životním mezníkem vyznačujícím se přechodem z dětství do dospělosti. Pro své typické vývojové změny osobnosti dospívajících a získání jejich nových práv, a také jisté zodpovědnosti za své jednání, se adolescence stává pro jedince rizikovým obdobím. Proto by měla být činnost institucí pracujících s adolescenty zaměřena především na prevenci rizikových jevů, jejíž formy mohou mít různou podobu. Jednou z možností práce na prevenci rizikového chování dětí a dospívajících nabízí činnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM).

Cílem této práce je podrobněji popsat Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně, jeho možnosti práce na prevenci rizikového chování a v neposlední řadě specifikovat cílovou skupinu dětí a dospívajících, kteří zařízení navštěvují. Výzkumné šetření se zaměřuje na charakteristiku sociální situace uživatelů služby a výskyt rizikového chování. Empirické šetření se také soustředí na možnosti práce sociálních pracovníků Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub s projevy rizikového chování uživatelů služby prostřednictvím typických činností NZDM, případně prostřednictvím svých vlastních strategií a postupů. S možnostmi, které specifická práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež nabízí, také úzce souvisí jisté výhody pracovních postupů, a zároveň také limity, které mohou být pro sociální pracovníky omezující. I tuto oblast empirické šetření pokrývá. Celkový pohled na cíl výzkumného šetření nabízí otázka smysluplnosti existence zařízení pro dospívající ve Zlíně.

K získání odpovědí na výzkumné otázky byla použita strategie kvalitativního výzkumu, která se prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů zaměřuje jak na sociální pracovníky NZDM T klub, tak na aktivní uživatele NZDM T klub. Získaná data z rozhovorů s respondenty jsou doplněna o informace z analýzy metodických dokumentů NZDM T klub.

1 ADOLESCENCE

Období dospívání se přisuzuje zvláštní místo v životě člověka. Mohli bychom říci, že adolescence je nejen zásadní životní období, ale je to také společenský fenomén, jehož zásadní témata se stávají v naší společnosti předmětem častých rozhovorů, diskuzí či námětů masových médií (Macek, 2001 In Řehulková, 2001). V následujících kapitolách bude rozpracována definice adolescence a vývojové charakteristiky tohoto období v souvislosti s potenciálními riziky pro dospívající.

1.1 Vymezení pojmu adolescence

Adolescence bývá označována za "*nový život*" (Hall, 1904 In Macek, 2002, s 38). Toto tvrzení objasňuje fakt, že jedinec se v adolescenci jakoby znovu narodí a začíná žít život zcela jinak (Macek, Smékal, 2002). K této definici se vztahuje charakteristika dospívání Špitze (In Marhounová, 1996, s 18), který uvádí, že dospívající "*hledá nejen sebe sama, ale redefinuje současné vztahy k druhým lidem*".

Považuji za důležité zdůraznit individuální zvláštnosti každé osobnosti, jejíž proces dospívání může probíhat individuálně. Jak vyslovil Jedlička (2017, s 20): "*To je také důvod, proč je každý proces dospívání naprosto jedinečným a neopakovatelným dějem, který je možné správně pochopit a příslušně výchovně ovlivnit spíše s přihlédnutím k jeho individuální jinakosti než s důrazem na statické obecnosti.*"

Vágnerová (2012) rozděluje dospívání na dvě základní období. V rámci vývoje jedince bude na adolescenci nahlíženo z pohledu tohoto rozlišení:

a) **raná adolescence** nebo také **pubescence** (11 - 15 let)

V tomto období dochází k pohlavnímu dozrávání neboli pubertě. Změny tělesného dospívání vedou ke změnám sebepojetí a chování k okolí. Pubescenti se začínají osamostatňovat ze závislosti na rodině. Později se pubescenti snaží od dospělých odlišovat, což uskutečňují svojí příslušností k subkulturám, změnám zevnějšku, specifickými zájmy či prosazováním vlastních hodnot či postojů ke světu.

b) **pozdní adolescence** (15 - 20 let)

Jedním z důležitých mezníků tohoto období je první zkušenost s pohlavním stykem.

Dalším vývojovým zlomem je ukončení stávajícího studia a následné hledání nového zaměstnání nebo pokračování v dalším studiu, což souvisí s ekonomickou samostatností, která je společností vnímána jako znak dospělosti. Se snahou ovládat vlastní život se dospívající snaží o prosazení různých změn, což může představovat vhodné, ale i rizikové chování.

1.2 Kulturně-společenský pohled na dospívání

V souvislosti s dospíváním se dnes aktuálně hovoří o **sekulární akceleraci**. Tímto pojmenováním se označuje rychlejší nástup dospívání a celkový růst dětí zaznamenaný za poslední století, přičemž se vztahuje zejména na rozvinuté země. Prodlužuje se délka období dospívání, a zároveň se oddaluje nástup plné dospělosti (Langmeier, Krejčířová, 2006). Za příčiny tohoto jevu jsou považovány lepší výživa a hygiena, menší výskyt infekčních chorob a také větší množství podnětů ve společnosti. Fenomén sekulární akcelerace se podle studií týká více dívek (Malina, 1985 In Macek, Smékal, 2002). Nové studie však vyzorovaly, že v posledních desetiletích se zrychlování nástupu pubescence zastavuje. Sekulární akceleraci můžeme vnímat jako výsledek příznivého sociálního vývoje, ale také současně jako nebezpečí pro dospívajícího jedince, které přináší předčasné sexuální zkušenosti a zkrácení doby nutné pro správný vývoj osobnosti (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.3 Vývoj jedince v období dospívání

Vývoj osobnosti dospívajícího člověka je všestranný, tedy zahrnující všechny složky osobnosti přes tělesné, sociální, psychické a osobnostní změny. Jak zmiňují autoři Langmeier a Krejčířová (1998), změny tělesné, sociální i psychické jsou na sobě závislé, ale neznamena to, že musí probíhat zároveň. Můžeme pozorovat adolescenta tělesně vyspělého, ale rozumově či sociálně se chovajícího stále jako dítě, nebo naopak.

1.3.1 Tělesný vývoj

Zevnějšek představuje určitou formu sebe prezentace a ovlivňuje sebepojetí jedince. (Vágnerová, 2012). *"Pokud je tělesné zrání rychlejší než psychické, duševně infantilní jedinec není vždycky schopen přijatelným způsobem je zvládnout."* (Vágnerová, 2000, s 212). Švédský výzkum také dokazuje, že časně dospívání dívek způsobuje subjektivní

problémy s váhou a nespokojenost s osobnostními charakteristikami (Stattin, 1990 In Macek, Smékal, 2002). Je nutno poznamenat, že pojetí vlastního těla není objektivní. I ti nejvíce atraktivní jedinci mívají o svém zevnějšku pochybnosti. Přesto se to více týká dívek než chlapců, které navíc obecně dospívají rychleji (Vágnerová, 2000). Je prokázáno, že adolescenti, častěji dívky, se nějaký čas v průběhu vývoje zabývají svým vzhledem víc, než čímkoliv jiným. Je to také dáno sociokulturními stereotypy, které se na ženskou krásu zaměřují více než na mužskou. *"Tělesná atraktivita má svou sociální hodnotu."* (Vágnerová, 2000, s 213). To znamená, že "atraktivní" jedinec bývá vrstevníky přijímán lépe a získává tedy lepší sociální status. Jedlička (2017) zmiňuje dopad tělesných odchylek či nepřesností na společenské vztahy nebo duševní problémy dospívajících. Příkladem jsou třeba fyzická postižení, obezita, vyhublost, akné, atd. Tyto obtíže mohou mít z následků výskyt poruch příjmu potravy či zranitelnost pubescenta.

1.3.2 Emoční vývoj

Prožívání dospívajícího prochází velkými proměnami. Emoční reakce bývají intenzivní a často se mění, dospívající často jednají přecitlivěle (Vágnerová, 2012). Pro projevy emoční rozladěnosti a časté konflikty s okolím nazývají Langmeier a Krejčířová (2006, s 147) období dospívání také *"období bouří a krizí"*. Typická je citová rozkolísanost, kdy je jedinec chvíli depresivní, hned na to v euforii, reaguje s nepředvídatelností a impulzivností - nejprve jedná, poté domýšlí následky (Langmeier, Krejčířová, 1998). Psychoanalytička Freudová se vyjadřuje k emočnímu vývoji adolescentů takto: *"Být normální v období dospívání je samo o sobě nenormální."* (1958 In Thorová, 2015, s 414).

Často se toto emoční rozladění umocňuje ještě tím, že sám pubescent nerozumí vlastním náladám. Okolí pak může pubescenta vnímat jako rozmarného či nevychovaného, zvláště když pro své chování nemá žádný opodstatněný důvod. Náladovost a proměnlivost pubescenta také může zapříčinit konflikty v mezilidských vztazích, díky nimž může být pubescent okolím hůře přijímán (Vágnerová, 2012).

1.3.3 Rozvoj osobnosti a pojetí vlastní identity

Otázky pojetí vlastní identity a formování osobnosti jsou hlavním tématem adolescence. Rogers a Freiberg (1998 In Zacharová a Lukšík, 2001 In Řehulková, 2001) toto nazývají jako *"všudypřítomné hledání, které se týká našeho oblečení, účesu, celého zevnějšku."*

Na významnější úrovni jde o volbu hodnot, stanovisko vůči rodičům a ostatním lidem, náš vztah ke společnosti, celou naši životní filozofii. V dnešní době je to velmi matoucí hledání." Z tohoto názoru vyplývá, že identitu formujeme celoživotně a v celém obraze našeho já, kam patří prožívání, myšlení, chování i náš zevnějšek.

Pubescent usiluje o hlubší poznání sebe sama a překračuje hranici svého aktuálního sebepojetí (Vágnerová, 2000). Pokrok lze tedy vysledovat v kritičnosti vůči celkovému společenskému systému. Pubescent není kritický pouze vůči autoritám, ale také vůči sobě. To, proč je tak komplikované porozumět sobě samému, vysvětlují autoři Zacharová a Lukašík (2002). Podle nich se identita jedince mění v závislosti na osobní vyzrálosti, a také na vnějších podmínkách. Člověka ovlivňují lidé z jeho okolí, jeho zkušenosti, zážitky a problémy, na které v průběhu života naráží.

Z provedené studie Zacharové a Lukašíka (2002) vyplývá, že vývoj u adolescentů probíhá také v navazování sociálních vztahů. Také Macek (1999 In Macek, Smékal, 2002, s 118) vysvětluje význam adolescentní identity jako *"o ujasnění základních vztahů - jde o vztah k sobě samému, vztah k důležitým lidem, skupinám a institucím, o vztah k vlastní budoucnosti a o zakotvení ve světě hodnot."*

1.3.4 Sexualita

Většina dospívajících získává první erotické a partnerské zkušenosti právě v období dospívání. Říčan (1990 In Vágnerová, 2000, s 291) charakterizuje adolescenci jako *"polygamní stadium sexuálního vývoje."* Je tomu tak právě proto, že se v závislosti na fyziologických procesech a hormonální činnosti mění sexuální pud. První partnerské vztahy jsou poněkud experimentující a přelétavé. Avšak mezi prvními dvojicemi v rámci vrstevnických vztahů vznikají velmi silné emoční pouta. Typická je mezi partnery erotická vášeň a experimentování s vlastní sexualitou, tudíž i promiskuita. První vztahy tak bývají bouřlivé a krátkodobé. Někteří dospívající vstupují do vztahu ze zvědavosti a kvůli potvrzení si vlastní hodnoty. Získané zkušenosti jsou však cestou k nalezení vyhovujícího partnera a uskutečnění zralého vztahu (Thorová, 2015). Tuto skutečnost doplňuje Vágnerová (2000, s 288) podmínkami, za jakých okolností může partnerský vztah vydržet: *"trvalý vztah vyžaduje přijetí určité zodpovědnosti a vytváří tlak na částečné omezení vlastní identity ve prospěch partnera."*

Důležité místo v partnerském vztahu adolescentů zaujímá sexualita. Sexuální chování je determinováno výchovnými a sociálními vlivy v návaznosti na kulturu společnosti. Z toho vyplývá, že normy sexuálního chování se mění spolu s měnícím se světem a společností. Dnešní společnost je mnohem tolerantnější ke stále časnějším heterosexuálním stykům či předmanželskému sexuálnímu životu z hlediska historického kontextu. V důsledku nastavení nejasných norem mohou být dospívající v tomto ohledu nejistí a někdy i zmatení (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.4 Vývoj jedince v rámci sociálních skupin

Langmeier a Krejčířová (1998) uvádí tři hlavní vývojové úkoly, se kterými se každý dospívající setká. Jsou jimi emancipace od rodiny, navazování vztahů s vrstevníky obojího pohlaví a hledání své role ve společnosti a smyslu svého života.

Rodina

Důležitým vývojovým úkolem v období dospívání je emancipace od rodiny. Získání autonomie je přirozená součást psychického vývoje a v období puberty se proces osamostatňování stává výraznějším (Vágnerová, 2000). Některé způsoby, které adolescentům pomáhají vypořádat se s emancipací od rodiny, popsala Freudová (In Langmeier, Krejčířová, 2006). Adolescenti často hledají rozdíly v chování a názorech rodičů a druhých lidí, které ještě zveličují. Někteří dospívající své rodiče nadměrně kritizují nebo se stydí za jejich projevy náklonnosti. Vágnerová (2000, s 237) tento fakt demonstrovuje na výpovědi dospívajícího: *"Moje matka pořád mluví, ale nedá se z toho poznat, co vlastně chce. Já ji už radši ani neposlouchám."* Kritičností si adolescent ujasňuje své názory. Autorita, která dospívajícím imponuje, jim nabízí zpětnou vazbu na jejich názory a projevy, která je pro ně velmi důležitá. Naopak slabost a nerozhodnost dospělých adolescenti vnímají negativně a názory dospělého nejsou brány seriózně (Vágnerová, 2000). Pokud se dospívajícímu nepovede správně osamostatnit od rodiny, může docházet k jistým obtížím. Dospívající může například svoji úctu změnit v pohrdání, nebo své rodiče vinit za okolnosti, které se mu dějí (Langmeier, Krejčířová, 2006). Extrémní varianty toho jevu uvádí Vágnerová (2000), jako odchod z rodiny, časné uzavření manželství (jako výměna rodiče za partnera) nebo setrvání v infantilním stadiu.

Vrstevnícká skupina

Všichni odborníci se shodují na tom, že kvalita i kvantita vztahů a jejich změny v dospívání mají velký význam na formování identity jedince. Fend (1990 In Macek, Smékal, 2002) popisuje odlišný význam vztahů s vrstevníky a vztahů s rodinou pro dospívajícího. V rámci vrstevnícké skupiny nachází adolescent svůj úkol ve vlastním zhodnocení, kdežto v rámci rodiny se jedná především o zrovnoprávnění jedince s rodinnými příslušníky. Úkolem vrstevníckých vztahů je podpora emancipace od rodiny, uspokojení potřeby stimulace¹, uspokojení potřeby smysluplného učení² a uspokojení potřeby citové jistoty a bezpečí (Vágnerová, 2000). Vrstevnícké vztahy plní komunikační a interakční funkci, v rámci nichž probíhá vzájemné poskytování názorů, pocitů a vzorců chování (Seltzer, 1989 In Macek a Smékal, 2002). Dospívající mezi sebou nejen soupeří, ale učí se navzájem si porozumět (Sebastian, 2010 In Thorová, 2015).

V. C. Seltzer (1982 In Thorová, 2015, s 421) pojmenovává vrstevníckou skupinu jako **"vrstevníckou arénu"**. *"Vrstevníci v aréně fungují jako testovací publikum, poskytují dospívajícímu zpětnou vazbu, emoční podporu a rozšiřují mu tak možnosti sebereflexe a umožňují mu lépe odhadnout svůj potenciál."* V rámci osobní identity se dospívající často hlásí k určitým skupinám, jejichž příslušnost k nim jim pomáhá zvládat nejistoty spojené s dospíváním. Nejčastěji to bývá příslušnost k různým **subkulturám**, které se vyznačují určitými postoji a názory, image, poslechem hudby či způsobem vyjadřování³ (Thorová, 2015).

Škola

Roli studenta vnímá pubescent jako nutnost, která pro něho nemá velký význam. Pubescent se přestává zaměřovat na školní prospěch jako dřív. Pubescent nevnímá školu jako příležitost k vlastnímu obohacení a z tohoto důvodu se také nesnaží dělat maximum. Spíše se snaží dělat tolik, aby ho to stálo co nejméně úsilí a zejména, aby se nedostal do zbytečných problémů (Vágnerová, 2000).

¹ to se děje např. kontaktem s kamarády, spoluúčastí na různých aktivitách a sdílením zážitků, atd.

² např. v rámci orientace v různých situacích, v uvědomování si podobností či odlišností od ostatních, atd.

³ např. gothici, emaři, rappeři, skinhead, hooligans, skejťáci, romantici, geekové, punkeři, a jiné.

Šetřením Mareše a Ježka (1998 In Macek, Smékal, 2002) bylo zjištěno, že žáci kritizují zejména demokratičnost školního prostředí a podporu ze strany učitelů, což pravděpodobně ovlivňuje obecná kritičnost vůči autoritám. Rendl (1995 In Vágnerová, 2000) vysledoval, jak se mění smysl role učitele v očích pubescenta. Učitele si pubescenti cení v případě nabídnutí rovnocenného vztahu. Podle Mareše a Ježka (1998 In Macek, Smékal, 2002) vnímají pubescenti pravidla školy něco jako nutnost, se kterou stejně nic nenadělají, a tudíž se s nimi musí smířit.

1.4 Dospívání jako rizikové období

Významným autorem, který přispěl k jedinečnému chápání vývoje osobnosti v různých životních fázích, je Erikson. Ve svém **modelu epigenetického vývoje** lidské osobnosti popisuje důležité vývojové úkoly v každém životním období, a zároveň potencionální rizika, která cestu ke splnění těchto úkolů znesnadňují (Vágnerová, 2012). Dle Eriksona (1968 In Macek, 2001 In Řehulková, 2001) se považuje za důležitý vývojový úkol v období dospívání dosažení identity. Dospívající si klade otázky typu: *"Kdo jsem?"*, *"Jaký jsem a jak mě vidí ostatní?"*, či *"Jaký je smysl mého života?"* (Marhounová, 1996, s 42). Jedinec si utváří svůj hodnotový systém, jenž je ovlivněn kulturním a sociálním prostředím. Difuze identity může nastat, když se dospívající například až přehnaně identifikuje s vrstevnickou skupinou. To pak jedinec ztratí svoji identitu, což vede ke "zmatení rolí". (Blatný a kol., 2010) Společnost dospívajícím vytváří prostor a čas pro jejich vývojový úkol. Tento časoprostor se nazývá tzv. psychosociální moratorium. Toto období je vyhraněné pro experimentaci rolí, sociálního chování, prožitky a zodpovědnost. Dnešní společnost však na dospívající klade málo jasných kroků, které by byly zřetelně vymezené jako cesta k dospělosti (Macek, 2001 In Řehulková, 2001). Dospívající mohou pociťovat nepřijetí či nepochopení bez vlivu na společnost (Macek, 2001 In Řehulková, 2001). *"Nekonečné čekání na dospělou zodpovědnost tak někdy směřuje k orientaci na hedonistické užívání přítomnosti, k ztrátě pocitu vlivu a k nudě."* (Havrdová, 1989 In Macek, 2001 In Řehulková, 2001, s 22). Absence smysluplného začlenění do společnosti může mít za následek výskyt rizikového chování a tedy špatně zaměřené formování osobnosti (Epstein, 1998 In Macek, 2001 In Řehulková, 2001).

2 RIZIKOVÉ PROJEVY CHOVÁNÍ

Z předchozích kapitol je patrné, že dospívání je pro člověka zranitelné období. Dospívající se ocitá v nových a v neznámých situacích, které nemusí vždy vyhodnotit správně. V souvislosti s hledáním identity dospívajícího vysvětluje Šafářová (2000, In Macek, 2002, s 191) jeden z modelů tzv. *konceptu negativní identity*. Při hledání vlastního místa ve společnosti se dospívající odmítá ztotožnit se společensky přijatelnými rolemi, jejichž přijetí by pro dospívajícího znamenalo být "nikdo". Takový jedinec si raději zvolí být "někdo", i přes skutečnost, že bude za své rizikové chování vnímán společností jako problémový jedinec. Podle Gullone a Moore (2000 In Štefková, Dolejš, 2016) jsou zisky z rizikového chování pro adolescenta důležitější než možné sankce.

2.1 Vymezení rizikového chování

Miovský a Zapletalová (2006, s 28) popisují rizikové chování jako takové chování, *"v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost."* Tato definice koreluje s charakterizací rizikového chování dle Macka (1999 In Macek, 2002), který jej rozděluje do dvou úrovní - chování ohrožující přímo dospívajícího a chování ohrožující ostatní lidi. Fisher a Škoda (2009 In Bělík, 2015, s 12) obecně definují rizikové chování jako *"nezdravé, abnormální a obecně nežádoucí sociální jevy."*

Z hlediska vývojové psychologie souvisí rizikové chování s vývojovými potřebami jedince. Jedinec si může takovým způsobem potvrzovat vlastní zralost, budovat vztah ve vrstevnické skupině nebo osamostatňovat se od rodičů. Na druhé straně však psychosociálně ohrožuje svůj vývoj⁴ (Jessor, 1991 In Štefková, Dolejš, 2016). Rizikovost pramení i z osobnostních rysů typických pro dospívající věk, kterými jsou např. impulzivita. V rámci prevence rizikového chování patří práce s impulzivitou mezi jeden z cílených bodů (Dolejš, 2014 In Štefková, Dolejš, 2016).

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je samotný dospívající člověk zařazen do rizikové skupiny z hlediska rizikových vzorců chování (Štefková, Dolejš, 2016).

⁴ např. získáním negativní společenské nálepky, vyloučením z vrstevnické skupiny, nedůvěrou v lidi, snížením aspirací na další vzdělání, sníženého společenského či pracovního uplatnění

Rizikové chování sebou nese následky v oblasti zdravotní (např. úrazy, lékařské zákroky či experimentování s vlastním tělem, aj.), psychické (sebevražedné pokusy, smutek, úzkost, deprese, psychosomatické poruchy, aj.), ekonomické (finanční ztráty, ekonomická zátěž rodiny, hmotné škody, aj.), psycho-sociální (osamělost, ztráta kontaktů ve vrstevnické skupině, zhoršení školních výsledků, snížené pracovní uplatnění, aj.), sociálně-právní (ústavní či ochranná výchova, trestní stíhání, aj.). Adolescenti si často následky rizikového chování neuvědomují nebo je podceňují (Ambrožová a kol., 2006-2020).

V následujících kapitolách bude věnována pozornost takovým projevům rizikového chování, které se nejčastěji vyskytují u klientů nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

2.2 Delikventní chování

Pojem delikvence představuje antisociální chování vyznačující se porušením právních a sociálních norem, které může, ale nemusí mít právní důsledky (Macek, Smékal, 2002). Za delikventní chování se považuje záškoláctví, agresivita, útoky z domova, alkoholismus, gamblerství u dospívajících (Matoušek a kol., 1996 In Macek, Smékal, 2002). Trochu odlišný pohled na delikvenci nabízí definice Vondráčka (1981 In Blažek a kol., 2019, s 13), který ji charakterizuje jako *"společensky zvláště závažné, nepřijatelné chování s protispoločenskými dopady."* Autor zde zmiňuje následek společenské sankce.

Obecně se však jedná o činy způsobující újmu společnosti či jednotlivci, které nemusí být vždy na úrovni nebezpečných trestních činů. Delikvencí se také rozumí *"závažné chování osob, které nejsou vzhledem ke svému věku plně trestně odpovědné."* (Karabec, 1991 In Macek, Smékal, 2002, s 43).

Delikventní jedinec není schopen akceptovat normy a zákazy, které jsou ve společnosti přijímané. Takový jedinec se nebyl schopen identifikovat s hodnotami svých rodičů nebo vychovatelů, což vyplývá z jeho nedostatků v sociálním učení. Dalšími variantami motivů delikventního chování mladistvého může být náhradní uspokojení, např. dítě či dospívající volající po pozornosti. A také zde patří volání o pomoc dětí či adolescentů, kteří se dostali do nepříznivé životní situace (Macek, Smékal, 2002).

2.3 Agresivita ve vztahu k okolí

Agresivní chování se může projevovat mnoha způsoby. Pro vyjasnění pojmů je zde uvádí rozdíl mezi agresí a agresivitou Vykopalová (2001 In Procházka, 2012, s 156), která vymezuje agresi jako *"konkrétní násilnou aktivitu jedince vycházející z agresivity nebo hostility."* Agresivitou se rozumí momentální stav jedince, přičemž agrese je spíše trvalý osobnostní rys. Hostilita je chápána jako nepřátelské chování vůči okolí.

Agresivní chování můžeme spatřovat v šikaně, vandalismu (ničení a poškozování veřejných i soukromých míst) a dalších formách násilného chování, kterými se myslí týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání dětí (Procházka, 2012).

K nejčastějším projevům agresivity patří **šikana**. Procházka (2012) definuje šikana jako promyšlené, cílené a systematické ubližování jedince či skupiny lidí agresorem. „*Záměrem šikany je ublížit, ohrozit nebo zastrašit*“ oběť (Ambrožová a kol., 2006-2020, s 24). Může se projevovat přímým působením - tedy fyzickými útoky, vydíráním, poškozováním věcí, slovními útoky, vyhrožováním. Šikana může mít i nepřímou formu, která se projevuje nápadným přehlížením, ignorováním jedince či skupiny (Ambrožová a kol., 2006-2020).

Kolář (1997 In Procházka, 2012) řadí mezi příčiny šikany nepreventivní prostředí, rizikové osobnostní charakteristiky agresora, výchovu rodičů, sníženou tolerance k druhým lidem a odlišnostem. Velmi důležitou roli při šikanování hraje faktor strachu na všech stranách. Agresor se snaží svůj strach zakrýt vyvoláním představy silnějšího člověka ve skupině. Strach na straně oběti je vyvolaný agresivním chováním, které je na něm páčáno a které tak poskytuje další prostor agresorovi pro jeho další útoky.

2.4 Zneužívání návykových látek

Problematika zneužívání návykových látek je u dospívajících osob velmi aktuální, neboť dospívající jsou nejvíce ohroženou skupinou v souvislosti se sklonem vyhledávat nové zážitky a zkušenosti, nechat se ovlivňovat svými vrstevníky nebo k tendencím utíkat před problémy. Presl (1995) apeluje na prevenci užívání návykových látek na úrovni primární, sekundární i terciární, a to obzvlášť u skupiny dětí a dospívajících.

Problematiku návykových látek můžeme směřovat k legálním (alkohol, cigarety) i nelegálním drogám. Příčiny vzniku závislosti nebo experimentování s návykovými

látkami souvisí s několika faktory. Jsou jimi osobnostní charakteristiky jedince, vlivy prostředí a samotná existence drogy se svými účinky. Z výčtu kombinací faktorů podílejících se na vzniku problémů s drogami uvádí Presl (1995) jako nejvýznamnější faktor vliv prostředí. *"Rodiče a sourozenci, vrstevníci, parta, škola, zaměstnání, působení společnosti jako takové svými hromadnými sdělovacími prostředky, veřejné mínění, jsou všechno faktory, které formují náš postoj ke světu, a proto také k návykovým látkám."* (Presl, 1995, s 51).

Další významný činitel v experimentování s návykovými látkami bývá spatřován v jejich dostupnosti. Velké procento dospívajících má zkušenost s tím, že jim byla droga nabídnuta. Obecně jsou drogy snadno získatelné v barech, hospodách, koncertech či klubech (Běláčková, 2012).

2.5 Rizikové sexuální chování

Vlastní sexualita jedince je pro období dospívání v popředí pozornosti. Tato oblast je však spojena s řadou rizik, kterým se tak dospívající mohou vystavit (Nielsen Sobotková, 2014). Mezi tato rizika patří zejména pohlavní styk bez kondomu, jenž může zapříčinit přenos pohlavních chorob či nechtěné těhotenství. Weiss a kol. (2010) uvádí, že nedůsledné používání kondomu značí nedostatečnou informovanost jedinců či jejich záporný vztah ke svému zdraví.

Dalším obrovským rizikem se stává předčasné zahájení pohlavního života. Tento fakt se týká především dívek, jejichž rychlý psychický i fyzický vývoj může vést k předčasným sexuálním zkušenostem se staršími jedinci. Předčasně vyzrálí adolescenti jsou staršími vrstevníky přijímáni do své skupiny, a tudíž i snadno ovlivňováni (Negriff, Susman, Trickett, 2010). Dle některých studií (Caspi a kol., 1993 In Negriff, Susman, Trickett, 2010) byl prokázán vztah mezi předčasným zahájením sexuálního života, delikvencí a vlivem starších rizikových vrstevníků zejména směrem k dívčí populaci.

2.6 Rizikové chování ve virtuálním světě

Adolescenti tráví online stále víc času a virtuální svět se pro ně stává stejně tak přirozený jako sociální prostředí obecně. Mimo hraní PC her a využívání Internetu pro vyhledávání informací zastávají významnou roli v životě adolescenta sociální sítě. Ty se stávají

prostorem pro sdílení a vyhledávání sociálních kontaktů.

Virtuální svět se tudíž stává jedním z činitelů formování identity jedince vzhledem k tomu, jak velký vliv na dospívajícího člověka může mít a jak velký význam mu dospívající přikládá. Mohli bychom říci, že dnešní děti a mládež již nemají jinou možnost, než se s technologií přátelit (Ševčíková a kol., 2014). V momentě, kdy se relaxace mění na závislostní chování, se tyto činnosti stávají pro jedince škodlivé. Dospívající jedinec může v důsledku nadužívání technologií zanedbávat své povinnosti i mezilidské vztahy, které nahrazuje vztahy s lidmi na internetu. U dětí a mladých lidí se může projevat únava, zhoršení školního prospěchu i zhoršení chování. U dětí a dospívajících se může projevit agresivní chování po vzoru násilných počítačových her (Suchý, 2007 In Procházka, 2012).

Nebezpečným jevem se stává kyberšikana na sociálních sítích, neboť je velmi jednoduché ji realizovat. Zesměšnění šikanovaného jedince se velmi rychle šíří ve vrstevnické skupině a zasahuje dospívajícího na citlivé rovině. Černá a kol. (2013) popisuje její formy. Kyberšikana realizovaná na sociálních sítích se může projevat komentováním fotografií či statusů napadeného jedince s cílem zesměšnit či ublížit. Dalším nebezpečím je zveřejňování fotek druhých osob, které by šikanovaný jedinec nikdy dobrovolně nezveřejnil, případně úpravu či zveřejňování osobních informací. V rámci veřejných skupin či událostí na sociálních sítích může být jedinec vyloučen či ostrakizován. *"Ostrakizace je pro oběť velmi bolestná v důsledku nenaplnění potřeby někam patřit, být součástí skupiny a jejího dění."* (Černá a kol., 2013, s 26). Na další nebezpečný jev upozorňuje Koealski a kol. (2008 In Černá a kol., 2013), kterým je vydávání se za někoho jiného na sociálních sítích a krádeže hesla. Agresor se na sociální síti vystupuje za oběť, přidává její fotky, píše statusy, komunikuje s jejími přáteli a způsobuje oběti škody v sociálních vztazích.

2.7 Životní styl a nesprávné stravovací návyky

Životní styl spojený s nesprávnými stravovacími návyky se týká velkého počtu adolescentů. Mnoho dospívajících si zdravé návyky spojené se stravováním neosvojí v dětství, a tudíž se jimi neřídí ani v pozdějším věku. Nejčastějším problémem je jednostranná a nutričně chudá strava, nedodržování pitného režimu a neschopnost

dodržovat pravidelné stravování v průběhu dne. Na tělesném zdraví se negativně odráží typické stravování dospívajících v tzv. fast foodech. Jídla v tzv. fast foodech jsou velmi tučná, slaná a nevyživná a jejich častá konzumace může zapříčinit řadu zdravotních problémů (Janda a spol., 2011).

Nielsen Sobotková a kol. (2014) vnímá souvislost mezi nezdravými stravovacími návyky a poruchy příjmu potravy, které považuje za nejzávažnější rizikové chování v oblasti tělesného zdraví. Mezi poruchy příjmu potravy se řadí mentální anorexie, mentální bulimie a nadměrné přejídání se. Mentální anorexie je *"onemocnění, které je charakterizováno s omezováním potravy za účelem snížení tělesné hmotnosti."* (Janda a spol., 2011, s 160). Mentální bulimie se vyznačuje nekontrolovatelnými záchvaty přejídání se a následným zvracením (Janda a kol., 2011). Tato onemocnění provází typické změny psychiky vyznačujícími se úzkostnými a depresivními stavy, zvýšenou dráždivostí, horším soustředěním i zhoršením školních výsledků (Papežová, 2010). Dalo by se říct, že značný podíl na vzniku poruch příjmu potravy nesou média, jejichž poselstvím je: *"Kdo není hubený, je nejen šeredný, ale i méně hodnotný."* (Papežová, 2010, s 46). Kult štíhlosti ovlivňuje zejména ženy, u kterých je fyzická krása hodnocena více než u mužů. Když se k takovému nastavení společnosti přidá ještě citlivé období adolescence, je pochopitelné, že adolescenti jsou označováni za velmi rizikovou skupinu pro výskyt poruch příjmu potravy, neboť experimentování s různými životními styly, ovlivnění médií, důraznější zaměření na své fyzické tělo i snaha zalíbit se vrstevníkům, jsou jevy běžně provázející období dospívání (Papežová, 2010).

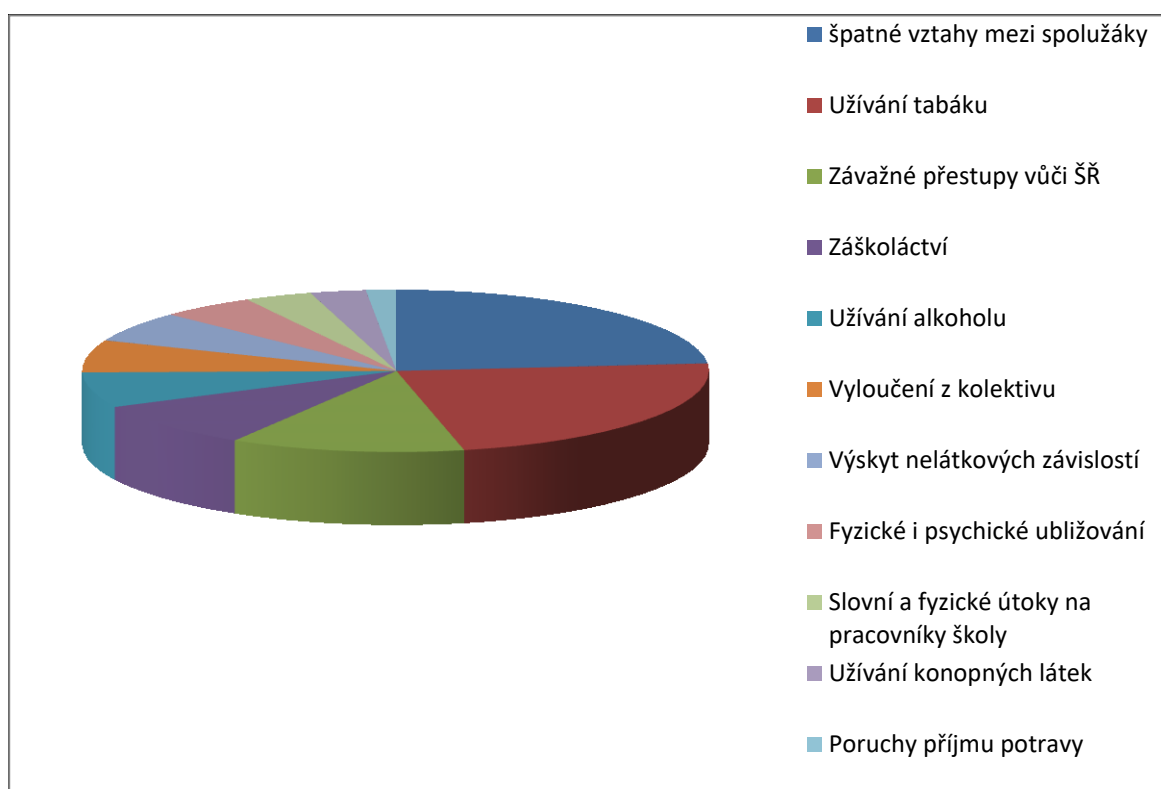
2.8 Nástin situace výskytu rizikových jevů u adolescentů

Problematiku výskytu rizikového chování u adolescentů v České republice i ostatních evropských státech pravidelně sleduje Evropská studie o alkoholu a jiných drogách ESPAD, která se v roce 2015 zaměřila na oblast užívání návykových látek, tak i na oblast gamblingu, hraní PC her a hraní na internetu (tzv. gaming) a na oblast duševního zdraví u adolescentů ve věku 15-16 let⁵ (Chomynová a kol., 2016).

⁵ Výsledky studie jsou uvedeny v publikaci Zaostřeno dostupné na <https://www.drogy-info.cz/nms/projekty/vyzkum-nms/evropska-skolni-studie-o-alkoholu-a-jinych-drogach-espad-2015/>

Ve Zlínském kraji zajišťuje údaje o aktuální situaci elektronický Systém evidence preventivních aktivit v České republice (SEPA), který se zaměřuje na dospívající ve školách a školských zařízeních⁶ (Zlínský kraj, 2019).

Obrázek č. 1: Monitoring výsledků rizikového chování ve Zlínském kraji v r. 2018

Výsledky a jejich porovnání ze studií ESPAD a SEPA přibližují výskyt některých projevů rizikového chování u adolescentů v rámci celé České republiky a ve Zlínském kraji následovně:

- **Volný čas**

Od roku 2003 se stále zvyšuje počet dospívajících, kteří tráví svůj volný čas na internetu, a zároveň se od roku 2011 snižuje počet dospívajících, kteří chodí s kamarády jen tak ven.

⁶ Výsledky výzkumu SEPA jsou dostupné na <https://www.kr-zlinsky.cz/monitoring-vyskytu-rizikoveho-chovani-ve-zlinskem-kraji-cl-4476.html>

Průměrně stráví 53 % adolescentů 4 a více hodin u PC o víkendu, 41 % dospívajících přes běžný den. Hraní PC her se týká několikanásobně více chlapců než dívek, zatímco surfování na internetu je aktivita pro obě pohlaví stejně častá. Snižuje se také počet dospívajících, kteří večer navštěvují diskotéky či kavárny.

- **Školní prostředí**

Ve Zlínském kraji se nejčastěji objevuje výskyt špatných vztahů mezi spolužáky. Další zastoupení mezi častými rizikovými jevy je v závažných přestupcích ve školním prostředí a následně záškoláctví.

- **Gambling**

Podle výzkumu hrozí riziko problémového hráčství asi u 2,7% dospívajících ve věku 15-16 let. Vyšší výskyt rizikového hráčství byl mezi chlapci, v rámci školských institucí byl větší výskyt gamblingu zaznamenán na učilištích a ve třídách s vysokou mírou záškoláctví.

- **Kouření**

Od roku 2011 došlo mezi dospívajícími k poklesu kouření cigaret, přičemž pokles byl nápadnější u chlapců. Poslední dobou narůstá průměrný věk první zkušenosti s cigaretou i alkoholem.

- **Konzumace alkoholu**

Od roku 2011 byl také zaznamenán pokles konzumace alkoholu u obou pohlaví, a to včetně příležitostného pití, tak i u rizikové konzumace. Dospívající nejčastěji pijí alkohol v hospodách, restauracích a na diskotéce. Mezi oblíbené alkoholické nápoje patří pivo, dále destiláty.

- **Užívání nelegálních drog**

Od roku 2011 dochází také k poklesu užívání návykových drog včetně konopných látek obecně. Avšak u dívek tento jev ve srovnání s minulými lety tak jednoznačně neklesá. Dívky se v tomto směru naopak vyrovnávají chlapcům. Zvyšuje se počet dospívajících, kteří vnímají příležitostné užívání konopných látek a pervitinu jako zdravotně nezávadné.

Shrnutí výsledků studií zaměřených na rizikové jevy

Z výzkumu ESPAD vyplývá, že v posledních letech se mění trendy ve trávení volného času u dospívajících a v projevech rizikového chování. V současné době se rizikové chování vyskytuje téměř ve stejné míře u obou pohlaví a rozdíly mezi chlapci a dívkami se vyrovnává. Tento jev se částečně odkazuje na emancipaci žen. V současnosti se však mezi dospívajícími obecně snižuje výskyt kouření cigaret a užívání návykových látek. Ve srovnání s evropskými státy jsou zkušenosti dospívajících s legálními i nelegálními návykovými látkami spíše nadprůměrné. V souvislosti se změnou životního stylu se dospívající více zaměřují na své zdraví a fyzický vzhled. Také se zvyšuje kontrola dospívajících ze strany rodičů, což je podmíněno moderní technologií a více organizovaným volným časem dospívajícího. Autoři výzkumu se domnívají, že pozitivní výsledky ve výskytu rizikového chování mladých lidí zapříčinily realizované preventivní programy ve školském systému (Chomynová, 2016).

3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

3.1 Vymezení pojmu

Slovník speciálně pedagogické terminologie vymezuje pojem prevence jako *"soubor opatření zaměřených na předcházení vzniku nebo snižování důsledků ohrožení"* (Kroupová a kol., 2016, s). Definice prevence rizikového chování dle Miovského (2015 In Titmanová, 2019) zahrnuje všechny činnosti vedoucí k předcházení výskytu rizikového chování, zabránění vývoje či zmírnění existence rizikového chování a řešení následků rizikového chování.

Cílem prevence rizikového chování je ovlivnit postoje adolescentů tak, aby se chovali zdravým a neškodlivým způsobem. Adolescent by tedy měl být schopen rozpoznat, který způsob chování je rizikový, a zároveň by měl disponovat takovými znalostmi a dovednostmi, které mají v souvislosti s rizikovým chováním ochrannou funkci (Titmanová, 2019).

Prevence rizikového chování se podle klasického třídění dělí na primární, sekundární a terciární prevenci (Kroupová a kol., 2016). Všechny tři typy prevence probíhají v rámci sociální práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež.

3.2 Primární prevence

Oblast primární prevence rizikového chování se soustředí na jednotlivce i skupiny jedinců, kteří mohou být potenciálně ohroženi rizikovým chováním, nebo u kterých se rizikové chování již projevuje (MŠMT, 2019). V těchto případech je ohrožení dospívajících pravděpodobné, ale negativní důsledky rizikového chování se ještě nevyskytly (Matoušek a kol., 2005).

V rámci primární prevence rozlišuje Černý (2010 In Kalina a kol., 2015) specifickou a nespecifickou formu:

a) **Nespecifická primární prevence** zahrnuje aktivity pro smysluplné využívání volného času, které nemají přímý vztah k rizikovému chování dospívajících, ale snižují riziko vzniku projevů problémového chování u adolescentů. Příkladem mohou být např. sportovní, kulturní, zájmové činnosti.

b) **Specifická primární prevence** své aktivity orientuje přímo na určité projevy rizikového chování, které se mohou u dospívajících projevit. Specifická primární prevence se dělí na tři druhy:

Gallà et al. (2005) charakterizuje tyto tři úrovně specifické primární prevence:

- **Všeobecná primární prevence:** Zaměřuje se na celou populaci dětí a mládeže. Programy se uskutečňují zejména v třídním kolektivu či jiné skupině s cílem předejít nebo oddálit výskyt rizikového chování. Programy mohou realizovat lidé se specifickými znalostmi (např. policista, záchranář, aj.).
- **Selektivní primární prevence:** Zaměřuje se na děti a mladistvé, u kterých se již ve zvýšené míře objevuje rizikové chování. Aktivity jsou zaměřeny na zvyšování sociálních kompetencí cílové skupiny.
- **Indikovaná primární prevence:** Zaměřuje se na skupiny, které jsou přímo ohrožené rizikovým chováním, nebo se u nich rizikové chování vyskytuje. Cílem této prevence je zredukovat výskyt rizikových projevů chování a jejich následků. Indikovaná prevence využívá adiktologické, speciálně-pedagogické, psychologické nástroje.

V České republice je primární prevence rizikového chování v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Zároveň je to však záležitost a i dalších resortů⁷, mnoha oborů⁸ a koncepcí. Základním dokumentem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jenž vytváří rámec pro politiku primární prevence, je **Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2019-2027**. Tento dokument vymezuje politiku primární prevence jako *"soubor opatření, jejichž účelem je zabezpečit funkční systém primární prevence rizikového chování, snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik."* (MŠMT, 2019). V jeho návaznosti vydává resort MŠMT Akční plán realizace národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže a Krajský plán primární prevence rizikového chování ve Zlínském kraji.

⁷ např. resort MZ, MV, MPSV, MS

⁸ např. psychologie, pedagogika, sociální práce, speciální pedagogika, zdravotnictví, aj.

Zlínský kraj finančně dotuje z rozpočtu MŠMT projekty specifické primární prevence ve školách, nestátních neziskových organizacích a jejich součinnosti (Dolejš, Orel, 2017).

3.3 Sekundární prevence

Prevence na sekundární úrovni je zaměřená na osoby, které jsou rizikových chováním přímo ohrožené. Dle Matouška a kol. (2005) je míra ohrožení zatím mírnější. Například projevy predelikventního chování, jakými jsou záškoláctví, lhaní, ubližování spolužákům nebo drobné krádeže, se mohou u těchto dětí v budoucnu projevit jako delikventní chování.

V případech potřeby zásahu sekundární prevence je vhodné působit jak na rodiny a školy, tak i na samotné rizikové jedince. Práce s rodinami může mít podobu tréninku rodičovských dovedností při budování kladného vztahu s dětmi, a nebo krizové intervence v náročných situacích. Ve školním prostředí se může sekundární prevence soustředit na učitele i samotné žáky. Prevence u rizikových jedinců cíleně posiluje sociální dovednosti či schopnost naučit se rozhodovat v náročných situacích (Romig a kol., 1989 In Matoušek, 2005). V rámci adiktologické práce klade Kalina a kol. (2008) důraz na včasnou intervenci a odborné poradenství.

3.4 Terciární prevence

Úkolem terciární prevence je zmírňovat zdravotní a sociální následky přímým vystavením rizikového chování (Kalina a kol, 2008). Terciární prevence se snaží o léčení uživatelů návykových látek, zabránění recidivy pachatelů trestné činnosti nebo zabránění sociálnímu vyloučení rizikových jedinců (Hájek, Harmach, 2004.) Nejefektivnější terciární programy pro rizikovou mládež vyplývající z výzkumu Lipseyho (1995) uvádí Matoušek a kol. (2005, s 277) jako „*programy zaměřené na zaměstnatelnost klientů a programy kognitivně-behaviorálního sociálního učení.*”

3.5 Legislativní ukotvení prevence rizikového chování

Jeden z nejvýznamnějších legislativních předpisů, ze kterého vychází národní strategie primární prevence, je **Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)**. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT, 2019) tímto vydává metodické pokyny k ucelené primární prevenci projevů rizikového chování zejména pro učitele a pracovníky školských poradenských

zařízeních (Miovský a kol., 2015). Ze školského zákona vychází **Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních**, která upravuje činnosti školního metodika prevence a výchovného poradce (Vyhláška č. 72/2005, § 2). Dále **Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných** zastává v oblasti primární prevence důležitou roli v řešení sociálního vyloučení (MŠMT, 2019).

Primární, sekundární i terciární prevence je částečně zakotvena v **Zákoně č. 109/2002 Sb., o zařízeních ústavní výchovy, ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**, který popisuje činnosti diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, dětského domova, dětského domova se školou a výchovného ústavu (MŠMT, 2019). V neposlední řadě by měla být věnována pozornost **Zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách** a **Vyhlášce 505/2006 Sb.**, které obsahově zahrnují činnosti služeb sociální prevence, ke kterým se řadí i nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (Zákon č. 108/2006 Sb.).

3.6 Prevence na úrovni nestátních neziskových organizací

Nestátní neziskové organizace (NNO) doplňují prevenci rizikového chování systému školy a rodiny, kde primární prevence rizikového chování probíhá nejdříve. Nestátní neziskové organizace poskytují prevenci na úrovni primární, sekundární i terciární podle svého zaměření a rozsahu působnosti. Existenci NNO podporuje stát z finančního rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví i Ministerstva životního prostředí (Klíma, 2003).

3.7 Specifická prevence v NZDM

Součástí nízkoprahového zařízení jsou aktivity preventivního i výchovného charakteru, která nesou velký potenciál pro práci zaměřenou na prevenci rizikového chování. Tento potenciál vychází z možnosti rychlé reakce na aktuální potřeby uživatelů služby. Efektivita preventivní práce by se mohla odrážet také na skutečnosti, že klienti mají vzhledem k principům nízkoprahovosti k pracovníkům NZDM důvěru a posílání služby

přijímají. (Herzog, 2004 In Klíma, 2008-2011).

Herzog, Syrový, Zimmermannová (2006) popisují druhy činností, které nízkoprahové zařízení pro děti a mládež realizuje. Mezi činnosti pojící se ke specifické prevenci rizikového chování patří:

- **Situační intervence** - Plno konfliktních situací mezi klienty NZDM může probíhat přímo v zařízení. Pracovníci mohou do těchto situací vstupovat a konfrontovat klienty s jejich jednáním a možnými následky.
- **Práce se skupinou** - Zde se řadí aktivity vedoucí ke zvyšování psychosociálních dovedností klientů. Skupinová práce může být tematicky i časově ohraničená.
- **Jednorázové či příležitostní programy** - Jedná se o besedy, přednášky, jiné programy, které může realizovat pracovník NZDM nebo host z odborné i laické veřejnosti.
- **Preventivní, výchovné a pedagogické programy** - Jedná se o programy tzv. specifické prevence. Obsah programů se mění v závislosti na složení klientely. Mohou být zaměřeny na rozšíření znalostí, rozvoj dovedností či kompetencí, které mají pro klienta protektivní význam. Programy mohou mít formu přednášky, diskuzí, interaktivních a zážitkových aktivit, sledování dokumentů, atd.

V souvislosti s aktuálními potřebami klientů by se měla primární a sekundární prevence soustředit na specifická témata, která jsou pro klienty aktuální a zajímavá. Rizikové chování dospívajících často vyplývá z neznalosti rizik. Úkolem preventivních programů je tedy pokrýt aktuální rizikové jevy a doplnit dospívajícím informace ohledně rizikového chování a jeho následků. Nejčastěji se témata týkají vztahů ve vrstevnické skupině, finanční gramotnosti, sexuálního chování, gynekologické problematiky pro dívky, přijetí vlastního těla, vztahů k autoritám, experimentace s návykovými látkami, první pomoci, tematiky hledání práce, atd. (Herzog, Kotová, Hořlava In Klíma, 2008-2011).

Efektivní strategii při tvorbě preventivního programu popsal Herzog (2004 In Klíma, 2008-2011). Metodickým východiskem se stal KAB model (Knowledge, Attitude, Behavior) zaměřený na vědomosti, postoje a chování. Z praktického hlediska to znamená,

že informace, které si klienti z programu odnesou, by měly být pragmatické. Pracovníci NZDM disponují možností vytvořit pro klientelu důvěrné zázemí, ve kterém mají klienti možnost diskutovat, projevit vlastní názor na problematiku a sdílet vlastní zkušenosti. Názory uživatelů služby jsou konfrontovány s pohledem pracovníka. Program by měl být účelný tak, aby se klientovi otevřely nové možnosti řešení jeho situace. Pracovník může v rámci preventivního programu probrat s klientem reálné situace z jeho života a nabídnout mu nový náhled na řešení různých situací.

Z výše zmíněného vyplývá, že nízkoprahové zařízení pro děti a mládež poskytuje prostor pro variabilní činnosti preventivního působení široké nabídky témat, které jsou cíleně směřované pro aktuální potřeby cílové skupiny. Praktická část této práce se bude možnostmi prevence rizikových jevů v NZDM zabývat podrobněji.

4 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM) jsou svými principy, pracovními postupy a cílovou skupinou velmi specifická. Dá se říct, že jsou jedinou sociální službou zaměřující se vyloženě na adolescenty. V této části diplomové práce bude přiblížena charakteristika NZDM, cílová skupina, osobnost pracovníka a metody práce NZDM.

4.1 Charakteristika NZDM

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež či taktéž "nízkoprahový klub" nebo slangově "nízkopraháč" je sociální služba zaměřující se na děti a dospívající, kteří se ocitli v **nepříznivé sociální situaci**. Pod pojmem nepříznivá sociální situace si můžeme představit obtížné životní události, konfliktní sociální situace a omezující životní podmínky (např. rozpad rodiny, závislosti či zanedbávání rodičů, negativní vlivy vrstevnické skupiny, absence sociálních kontaktů, nebo rizikové chování klientů, aj.) (Herzog, Syrový, Zimmermannová, 2006).

Česká asociace streetwork (ČAS)⁹ charakterizuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako *"volnočasovou alternativu k různým zájmovým aktivitám, navíc ale poskytují poradenství a sociální servis"*, jehož dveře jsou otevřené pro všechny, kteří tráví svůj čas na ulici nebo neorganizovaným způsobem. Za důležitý fakt vnímám vymezení základního cíle NZDM, který popsali odborníci v Buletinu Éthum (2000 In Klíma a Jedlička, 2002 In Klíma 2008-2011, s 12) jako *"vytvářet podmínky pro navázání kontaktu - vztahu a konkrétní práci s jednotlivci a sociálními skupinami, kteří se vyhýbají či nevyhledávají standardní institucionální pomoc."* Obecně lze říci, že NZDM poskytuje dětem a dospívajícím podporu na jejich cestě do dospělosti, neboť se zmíněnou nepříznivou sociální situací se v nějaký okamžik potýká téměř každý dospívající. Klíma (In Éthum, 2003) považuje samotné dospívání a s ním spojené vytváření si vlastní identity za nepříznivou sociální situaci.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež se řadí do služeb sociální prevence. Služby sociální prevence jsou legislativně vymezeny v Zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních

⁹ ČAS zajišťuje programy nízkoprahových služeb, zajišťuje vzdělávání pro pracovníky a snaží se o zkvalitnění nízkoprahových služeb ve formě prováděných rozvojových auditů

službách, § 53. Jejich obecným posláním je zabránit sociálnímu vyloučení jedinců. NZDM poskytuje ambulantní nebo kombinaci ambulantní a terénní služby pro děti a mládež ve věkovém rozsahu 6-26 let (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Nízkoprahová služba by měla zaručovat klientům "nízkoprahovost" svých služeb, což znamená dostupnost jak časovou, místní, tak i finanční či technickou. Herzog (In Klíma, 2008-2011) upřesňuje, že ač nízkoprahovost vychází z určitých principů, všechny nízkoprahové služby se nemusí řídit stejnými konkrétními postupy. Nízkoprahové zařízení by se mělo pouze na základě těchto znaků orientovat a inspirovat se jimi. Autor vysvětluje nízkoprahovost z praktického hlediska. Uvádí například, že každá služba využívá jiné programy podle potřeby a atraktivity pro potenciální klientelu a s každým klientem probíhá rozsah a četnost setkávání jinak podle jeho potřeb. Staníček (In Klíma, 2008-2011, s 180) vysvětluje, že *"nízkoprahovost je o skutečné a reálné dostupnosti. Každé centrum musí ve své lokalitě, tj. ve své sociální realitě, vědět, co určuje tu skutečnou dostupnost. Aby ji klienti vyhledali a aby ji přijali."*

4.2 Cílová skupina NZDM

Téma cílové skupiny nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je velmi diskutabilní. Rozdíl nízkoprahových služeb a sociálních služeb jiného typu tkví v tom, že NZDM se nesoustřeďuje pouze na klientelu jednoho typu lidí, ale na skupiny dospívajících, které jsou svým životním stylem a životní situací velmi rozmanité. Klientela NZDM je ve své šíři zaměřená na **neformální a neorganizované skupiny** dospívajících, které se liší místem setkávání, trávením volného času, názorovým vyjadřováním a dalšími různými projevy chování (Klíma, Jedlička, 2002 In Klíma, 2008-2011). Obecně lze říci, že cílovou skupinou NZDM jsou děti a dospívající, které jsou ohroženy nepříznivou sociální situací. Stejně tak bychom ale mohli tuto cílovou skupinu popsat jako všechny děti a dospívající v konkrétním místě bydliště či věkovém rozptýlu, kteří se musí vyrovnávat s typickými životními okolnostmi, které přináší toto vývojové období (Staníček, Syrový, Herzog, 2005 In Klíma, 2008-2011).

V publikaci Pojmosloví NZDM České asociace streetwork doplňují autoři (Herzog, Syrový, Zimmermannová, 2006) **znaky cílové skupiny** jako děti a mladiství, kteří:

- nemohou nebo se nechtějí zapojit do volnočasových aktivit
- volný čas tráví pasivně
- vyhýbají se institucím
- volný čas tráví mimo rodinu
- kvůli svému životnímu stylu se dostávají do konfliktů
- nepřicházejí do zařízení s jasnou zakázkou

Podle některých výzkumů se klienti NZDM nejčastěji potýkají s užíváním návykových látek (zejména cigarety, marihuana a alkohol), agresivním chováním a sexuálním rizikovým chováním. Velké procento klientů má zkušenost s kurátorem pro mládež, šikanou a se špatnými školními výsledky. Asi 30% klientů NZDM uvedlo konfliktní vztahy s rodiči nebo učiteli (Millward Brown ČR, 2014 In Zemanová a Dolejš, 2015).

Vzhledem k tomu, že se mladí lidé často řadí k subkulturám, které se vyznačují typickým životním stylem a svojí kulturou, řadíme mezi specifické cílové skupiny i **subkultury**. Syrový (In Klíma, 2008-2011) vychází z předpokladu, že sociální práce se subkulturami je u dospívajících důležitá, a také aktuální, neboť se tak může odehrávat v jejich přirozeném prostředí, které sebou subkultura nese. Subkultura utváří hodnotový a názorový systém jedince a poskytuje prostor pro seberealizaci. Subkulturní zázemí také poskytuje vhled k porozumění motivů delikventního chování jedince. Záměrem sociální práce není rozložit skupinu, ale vyhledat ohrožené jednotlivce a předcházet rizikovému chování nebo minimalizovat rizikové projevy chování a jejich následky (Syrový In Klíma, 2008-2011).

4.3 Kontaktní práce

V předchozí kapitole byly popsány konkrétní postupy a techniky práce v NZDM. Všechny techniky vycházejí z "**kontaktu**", stěžejní metodou pro kontaktní práci, která je základem sociální práce nízkoprahových služeb.

Klíma (2012 In Herzog, Tomešová, Zahradník, 2014) vysvětluje pojem kontakt jako *"znalost nebo zúčastněné pobývání"*. Jde především o sdílení společného prostoru a životního příběhu klienta s pracovníkem, přičemž pracovník usiluje o aktivní sociální komunikaci, navazování vztahů a komunikaci. Pracovník se zajímá o přirozené prostředí klienta, o jeho životní styl, o aktuální problémy, kterými se klient zabývá a v neposlední řadě o reálné možnosti a příležitosti, které se klientovi nabízí. Aby byl kontakt pracovníka s klientem smysluplný, je podle Zahradníka (2007 In Klíma, 2008-2011) důležité, aby si pracovník uvědomoval, s jakým cílem do interakce vstupuje a aby byl schopen vyhledávat situace účelné pro jeho práci.

Zahradník (2007 In Klíma, 2008-2011, s 157) ve svém příspěvku cituje Steamlera, jehož myšlenka by mohla uzavřít tuto problematiku: *"Pokud mají mít lidská setkání šanci na úspěch: chce to práci a odvahu, protože přítomnost je okamžik, který bychom neměli minout. Naplněná přítomnost existuje jedině tehdy, dokud je tu blízkost, setkání a vztah."* Tuto myšlenku chápu tak, že kontakt pracovníka s klientem není pouze o setkání, ale aby byla sociální práce efektivní, je potřeba nejprve vytvořit vzájemný důvěrný vztah, který je založen na opravdovosti a až následně mohou probíhat žádané změny u klienta. Každý okamžik vzájemné interakce může klienta i pracovníka velmi obohatit.

4.3.1 Kontaktní pracovník

Pro úplnost vymezení pracovníka v NZDM je třeba doplnit soubor jeho kompetencí, kterými se zabývá Zahradník (In Klíma 2008-2011). Podle autora jsou kromě osobnostních předpokladů a dovedností každého pracovníka v pomáhající profesi (jako např. empatie, takt, objektivita, otevřenost, inteligence, zralost, aj.) také důležité specifické kompetence kontaktního pracovníka. Důležitost je kladena zejména na autenticitu kontaktního pracovníka, soustředění se na "teď a tady", otevřenost, vlastní motivaci, angažování se do vzájemných interakcí, schopnost ustát si svoje hranice či schopnost porozumět specifikům jeho cílové skupiny. Kalousek (2002 In Klíma 2008 - 2011) vysvětluje onu autentičnost jako osobitost každého pracovníka, jež se odráží v jeho roli kontaktního pracovníka. Každý pracovník tak nabízí klientům kus sebe, rovněž jako jedinečný vztah i jedinečnou profesionální práci.

4.3.2 Motivace ke změně chování

Specifika práce s dětmi a dospívajícími v nízkoprahovém zařízení úzce souvisí s motivací ke změně. Vyplývá to z faktu, že děti a mladiství často nerozeznají nebo si neuvědomují aktuální problém nebo neumí vyhledat vhodnou službu, na kterou by se mohli obrátit. Dalším úskalím je také to, že děti a mladiství odmítají své problémy řešit nebo nemají potřebu něco ve svém životě měnit (Klíma, Jedlička, 2002 In Klíma, 2008-2011). Jako možná úskalí práce s motivací klientů vnímá Větrovec (In Klíma, 2008-2011) přístup samotného pracovníka, který může mít potřebu dosáhnout nějakého cíle svého klienta nehledě na jeho reálné schopnosti. Pracovník by měl být schopen vést klienta tak, aby dokázal najít své schopnosti v sobě samém, přičemž pracovník respektuje klientovy představy o svém cíli. Jako efektivní motivační nástroj používají pracovníci motivační rozhovor, který se zaměřuje na změnu rizikového chování klienta empatickým způsobem. Při motivačním rozhovoru se klient sám konfrontuje se svojí situací a prožívá tak vnitřní zážitek, přičemž pracovník mu nabízí empatický vhled do jeho situace (Hajna, Kovalčík, 2015).

Nízkoprahové kluby pro děti a mládež také často využívají i vlastních motivačních systémů založených na kreativitě pracovníků i klientů. V publikaci Dobrá praxe (Hajna, Kovalčík, 2015) popisuje například NZDM eNCéčko, že k demotivaci klientů k dlouhodobějšímu plnění individuálního plánu přistoupili zahájením klubové hry, která provází klienty po celou dobu jejich využívání služby a za jejich úspěchy je pracovníci odměňují. NZDM Akcent zase využívá k motivaci romských klientů pochvalu, ocenění, uznání či podporu, neboť vysledovali, že tento přístup absentuje v jejich rodinném prostředí (Pittnerová, 2011). Konkrétním motivačním strategiím v NZDM T klub se bude práce věnovat v praktické části.

4.4 Terénní práce = Streetwork

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež má možnost pracovat formou ambulantní i terénní. Obě dvě formy práce mají společný základ v kontaktní práci, přesto se od sebe v mnohém liší. Terénní práce se v rámci služby NZDM považuje za jakousi "prodlouženou ruku" zařízení. Proto vnímám jako důležité věnovat problematice terénní práce vlastní kapitulu.

Streetwork neboli terénní práce je *"aktivní vyhledávací a kontaktní činnost zaměřená na jednotlivce i sociální skupiny. Jedná se o sociální práci s nízkoprahovou nabídkou pomoci."* (Čechlovský In Éthum, 6/2003, s 12). Již samotný překlad "práce na ulici" napovídá, že streetworker pracuje se svými klienty v jejich přirozeném prostředí, tedy v prostoru ulic, ale také na hřištích, v parcích, nádražích nebo jiných otevřených veřejných prostorech. Pracovník navštěvuje ty lokality, kde se cílová skupina vyskytuje nebo by potenciálně mohla vyskytovat (Čechlovský In Éthum, 6/2003).

Úkolem streetworkera je pomoci klientovi vyznat se ve světě, který ho obklopuje. (Staníček In Éthum 34/2002). Jeho úkolem je také reagovat na aktuální zájmy a potřeby cílové skupiny, se kterými souvisí i časové a místní přesuny klientely. Pracovník by měl přizpůsobivě měnit prostředí jeho působnosti, neboť klienti mohou měnit své přirozené prostředí (Bednářová, 2008 In Matoušek, 2008).

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíl a výzkumné otázky

Záměrem výzkumného šetření je pomocí několika výzkumných metod získat dostatek podkladů pro vytvoření komplexního pohledu na činnost a klientelu vybraného Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně a zjištěné poznatky prezentovat formou případové studie. V rámci šetření bude sledováno, jaké problémy mají klienti, kteří danou službu využívají (okolnosti jejich sociální situace, projevy rizikového chování a z toho plynoucí aktuální potřeby uživatelů služby), jakou pomoc a podporu organizace nabízí, a které konkrétní aktivity zde probíhají. Výzkumná část práce si také klade za cíl prozkoumat činnost zařízení v oblasti prevence rizikového chování uživatelů NZDM T klub. Empirické šetření je zaměřeno na možnosti a strategie práce sociálních pracovníků vedoucí k prevenci rizikového chování klientů NZDM T klub a na formy spolupráce s jinými subjekty

Výzkumný cíl:

Výzkumným cílem této práce je zjistit, jaká je životní situace dospívajících využívajících službu Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně, jež zahrnuje i projevy rizikového chování a jakými způsoby pracují sociální pracovníci v NZDM T klub s touto cílovou skupinou.

Výzkumné otázky:

1. Jaká jsou specifika klientely NZDM T klub Zlín?

Tato výzkumná otázka směřuje ke konkrétnímu popisu aktuální cílové skupiny NZDM T klub. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež cílí na velmi širokou skupinu dětí a dospívajících, jejichž specifické charakteristiky nebo výskyt určitých rizikových jevů se může lišit podle lokality umístění NZDM nebo aktuálních potřeb dětí a dospívajících vyplývajících z aktuálních sociálních fenoménů. Dalším jevem souvisejícím s širokou specifikací klientely je také to, že klientela nízkoprahového zařízení pro děti a mládež se může v zařízení často obměňovat odchodem stálých a příchodem nových uživatelů služby.

Úkolem výzkumného šetření je zjistit, které projevy rizikového chování se u cílové skupiny vyskytují, případně zda se některé jevy vyskytují častěji. Otázka se týká také toho, jaké jsou motivy cílové skupiny vyhledat službu NZDM T klub, které úzce souvisí s poptávkou klientely a jejich potřebami.

2. Jaké strategie využívají pracovníci v NZDM T klub při práci s klienty?

Fungování každé sociální služby vychází ze Standardů kvality sociálních služeb. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež poskytují služby, které jsou dané zákonem. Přesto každá z těchto činností může probíhat různými způsoby a k jejímu dosažení mohou pracovníci používat vlastní strategie či nástroje, které vyhodnotí jako nejefektivnější pro práci s konkrétní cílovou skupinou. Preventivní sociální práce v NZDM se vztahuje k přímé práci pracovníka k jednotlivcům, skupině klientů nebo ke spolupráci s dalšími odborníky či návaznými organizacemi. Záměrem diplomové práce je tedy zjistit, jaké strategie využívají pracovníci NZDM T klub při práci s cílovou skupinou.

3. Jaké jsou limity/výhody sociální práce v NZDM T klub Zlín?

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež vycházejí z nízkoprahových principů, které se vyznačují specifickým způsobem práce. Poskytování nízkoprahových služeb tak může otevírat mnoho příležitostí jak pro pracovníky, tak pro klienty. Na druhé straně s sebou může přinášet také jisté limitování pracovníků při jejich práci. Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, do jaké míry se cítí pracovníci ve své práci limitovaní, ať už ve vztahu k principům nízkoprahovosti, tak ve vztahu k sobě nebo ke klientům. A naopak, jaké výhody nízkoprahová práce přináší.

4. Jakým způsobem se odráží existence NZDM T klub na životě cílové skupiny.

Tato výzkumná otázka si klade za cíl prozkoumat míru potřebnosti nízkoprahového zařízení T klub ve Zlíně pro děti a mládež. Cílem bylo zjistit, zda NZDM T klub přispívá k řešení nepříznivé sociální situace klientů, a zda klientům pomáhá naplňovat jejich cíle. Výzkumná otázka se zaměřuje také na skutečnost, jakým způsobem jsou sociální pracovníci schopny přizpůsobovat organizované programy aktuálním potřebám cílové skupiny.

5.2 Metodologie

Pro dosažení cíle výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup, který je dle Švaříčka (2007) zaměřen na ověřování vztahů mezi proměnnými nebo na jejich vzájemné vztahy. Pro získání dat byla vybrána kombinace metody analýzy dokumentů a metody kvalitativního dotazování. Hendl (2005, s 132) považuje analýzu dokumentů za standardní aktivitu kvalitativního výzkumu, ve které *"se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje."* V této části výzkumného šetření byly podrobeny zkoumání metodické dokumenty NZDM T klub a seznamy zrealizovaných činností v roce 2019.

Následně byly provedeny polostrukturované rozhovory se sociálními pracovníci NZDM T klub a následně s uživateli NZDM T klub. Polostrukturovaný rozhovor obsahuje předem daný seznam otázek, které by měly v průběhu interview zaznít, přičemž má tazatel možnost způsob i pořadí otázek měnit podle potřeb a situace. Zároveň tento typ rozhovoru dovoluje tazateli přizpůsobit formulaci otázek. Výhodou rozhovoru s návodem je udržení struktury rozhovorů s více lidmi a následné srovnávání rozhovorů pro tazatele, a zároveň *"dovoluje dotazovanému uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti."* (Hendl, 2005, s 174). Tento typ rozhovoru nazývá Švaříček (2007) polostrukturovaný a hloubkový rozhovor, jenž si klade za cíl získat komplexní a detailní informace o zkoumaném jevu.

Nahrané rozhovory s respondenty výzkumu byly přepsány technikou doslovné transkripce, jež zachovává přesný převod mluveného projevu do písemného záznamu. Následně byl proveden návrh systémů kategorií pro další třídění dat, jehož jevy byly dále rozděleny do podkategorií (Hendl, 2005).

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem této práce se stalo Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně. V rámci tohoto zařízení je výzkumný vzorek složený z kombinace pracovního týmu NZDM T klub a cílové skupiny NZDM T klub. Charakteristika nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub, personálního zajištění a specifikace cílové skupiny bude podrobněji popsána v dalších kapitolách.

5.3.1 Charakteristika Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub

Podle Zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 62 je T klub nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které provozuje zapsaný spolek Unie Kompas. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub se řadí mezi služby sociální prevence a byla registrovaná Krajským úřadem Zlínského kraje v roce 2007 (Manuál Popis sociální služby NZDM T klub).

Poslání

"Posláním NZDM T klub je poskytnout dětem, mládeži a mladým dospělým prostor pro uskutečnění pozitivních změn v jejich životě, informace a odbornou pomoc. Vytvářet podmínky a poskytovat službu tak, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou situaci." (Manuál Popis sociální služby NZDM T klub).

Cílová skupina NZDM T klub

NZDM T klub poskytuje službu dětem a mládeži ve věku od 9 do 21 let, kteří projeví o službu zájem. V rámci jedné služby provozuje T klub dvě střediska ve městě Zlín rozdělené dle věku cílové skupiny. Přičemž děti ve věku 9-13 let dochází do střediska T klub Pod Stráněmi, dospívající ve věku 13-21 let dochází do střediska T klub na Divadelní. Pro účely tohoto výzkumu se pozornost zaměřuje na středisko T klub na Divadelní pro mládež ve věku 13-21 let.

Věkové vymezení je základním indikátorem cílové skupiny. Sociální služba je tedy poskytována všem dětem a mladým lidem ve věku 9-21 let, kteří zařízení navštíví. Další charakteristikou cílové skupiny je lokalita, ve které cílová skupina žije nebo kde se vyskytuje. V případě NZDM T klub je to město Zlín. V neposlední řadě je typický znak cílové skupiny nepříznivá sociální situace (NSS). Specifikům NSS bude věnován prostor v empirické části diplomové práce.

Středisko NZDM T klub na Divadelní

Středisko NZDM T klub na Divadelní je ve Zlíně v provozu od roku 2003. Původně bylo středisko otevřeno pro děti a mladistvé od 13 do 21 let, avšak aktuální nedostatečné personální zajištění T klubu a nízký výskyt uživatelů ve druhém středisku NZDM T klub Pod Stráněmi pro děti od 9 do 13 let zapříčinilo, že provoz střediska Pod Stráněmi byl

dočasně omezen. Střediska T klub na Divadelní aktuálně zajišťuje provoz služby pro všechny klienty od 9 do 21 let spojením obou středisek.

NZDM T klub je umístěn v centru města tak, aby splňovalo zásadu dostupnosti pro cílovou skupinu, zároveň se však snaží zachovávat anonymitu uživatelů svým situováním z vedlejší ulice, která je částečně schovaná za budovou městského divadla.

Prostorové zázemí NZDM T klubu nabízí dětem a mladistvým využívat hlavní prostor klubu s relaxační zónou, kulečnickem, fotbálkem, ping pongem, místem pro soukromé využití počítače. V klubu je umístěna velká sedací souprava s konferenčním stolem, kde se dají hrát deskové hry a playstation. Prostor je využíván k realizaci organizovaných programů specifické prevence i kreativních dílen a dalších workshopů. T klub disponuje vybavenou hudební zkušebnou, kterou mohou uživatelé po zaučení využívat. Samozřejmostí zařízení jsou toalety. V zařízení je také kuchyňka, kterou mohou uživatelé využít v některých případech s pracovníkem (např. při přípravě nápojů, instantní polévky, ohřátí jídla, atd.). Součástí zařízení je také kancelář pracovníků a další vedlejší prostory využitelné pro individuální konzultace pracovníků s uživateli (Manuál Popis sociální služby NZDM T klub).

Personální zajištění NZDM T klub

Odborný tým aktuálně zajišťují tři pracovníce, které jsou zaměstnané celkem na 2,5 úvazku na pozicích jedné vedoucí sociální pracovníce, a dvou sociálních pracovníků, přičemž služby by měly zajišťovat 3 pracovníce celkem na úvazek 3,0. To znamená, že v současnosti je 0,5 úvazku neobsazeno a organizace se snaží hledat dalšího pracovníka na 0,5 úvazku. Organizace se s tímto personální deficitem vyrovnala dočasným uzavřením střediska NZDM T klub Pod Stráněmi.

Vztah NZDM T klub k ostatním službám zaměřených na prevenci ve Zlíně

Systém mimoškolních institucí ve Zlíně zaměřených na cílovou skupinu mladých lidí s projevy rizikového chování pokrývají služby sociální prevence, služby sociálního poradenství, zařízení ústavní výchovy, orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), probační a mediační služba (PMS) i policie ČR. V Krajském plánu primární prevence ve Zlínském kraji 2019-2027 jsou uvedeny konkrétní služby participující na prevenci

rizikového chování adolescentů. V dokumentu jsou uvedeny také nestátní neziskové organizace (Unie Kompas, Madio, R-Ego, Společnost Podané ruce o.p.s., Selesiánské středisko mládeže), dále Středisko výchovné péče Domek, samozřejmostí OSPOD, policie ČR, PMS (Krajský plán primární prevence rizikového chování Zlínského kraje, 2019-2027).

- **Unie Kompas**

Zřizovatelem Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub je zapsaný spolek Unie Kompas¹⁰, který zřizuje další projekty zaměřené na práci s dětmi a dospívajícími. Jejimi dalšími sociálními službami jsou **psychologická poradna Logos** zaměřující se klienty s poruchou ADHD a jejich rodiny. Poradna Logos také pracuje se středoškoláky v rámci psychosociálních skupin Lost, jejichž cílem je rozvoj psychosociálních kompetencí. Nabídka služeb poradny Logos a NZDM T klub pro dospívající se může vzájemně doplňovat, služby mohou klientele zprostředkovávat různé odborníky v rámci organizace podle jejich individuálních potřeb.

Dalším projektem Unie Kompas při preventivní práci s rizikovou mládeží je **Streetwork Klíč**. Klíč pracuje s dětmi a mládeží ve věku 9-26 let v jejich přirozeném prostředí. Práce Streetwork Klíč a NZDM T klub se prolíná v cílové skupině obou služeb a ve využívání pracovního zázemí. Klíč i T klub se mohou společně podílet na organizovaných programech specifické prevence i volnočasových programech, případně je zde možnost i interních supervizí.

V neposlední řadě má NZDM T klub ve Zlíně možnost spolupracovat s **NZDM Šlikr v Otrokovicích** na organizovaných akcích pro uživatele i na zkvalitnění poskytovaných služeb. Vzhledem k tomu, že NZDM Šlikr pokrývá cílovou skupinu v přilehlém městě, nestává se pro NZDM T klub konkurenčním zařízením. Naopak výhodou spolupráce je mezi oběma zařízeními návaznost ke stejné zřizující organizaci, která pracovníkům zajišťuje společné konzultace, porady i supervize.

¹⁰ dostupné na www.unko.cz

- **Společnost Podané ruce o.p.s.**

Podané ruce o.p.s.¹¹ zřizují ve Zlíně Kontaktní centrum i Terénní programy pro uživatele návykových látek, dále Centrum komplexní péče pro osoby nelátkových závislostí. Podané ruce o.p.s. cílí na specifické rizikové chování uživatelů od 16 let. Spolupráce s NZDM T klub může probíhat na úrovni předávání odborných informací k problematice závislostí, ve zprostředkování návazné služby pro klienty NZDM T klub, případně na participování pracovníků společnosti Podané ruce na specifickém programu prevence T klubu.

- **Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)**

OSPOD¹² zajišťuje ochranu práv a oprávněných zájmů dětí ve Zlínském kraji činností sociálních pracovníků a kurátorů pro mládež. Pracovníci NZDM T klub mají vůči OSPOD ohlašovací povinnost v případě porušování práv dětí. Zlínský kraj je také zřizovatelem Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), které disponuje jedenácti lůžky pro děti v krizové situaci na přechodnou dobu. OSPOD může své klienty odkazovat na využití služeb NZDM T klubu. Spolupráce tedy může mezi institucemi probíhat obousměrně.

- **Středisko volného času - Ostrov radosti**

Ostrov radosti¹³ je středisko nespecifické primární prevence rizikových projevů chování. Všechny činnosti jsou pro děti a dospívající zdarma. S NZDM T klub středisko volného času vzájemně nespolupracuje, ale obě zařízení cílí na skupinu dětí a dospívajících, jejich klientela se tedy může vzájemně prolínat.

- **Selesiánský klub mládeže**

Selesiánský klub mládeže¹⁴ pracuje na stejných principech jako nízkoprahové zařízení

¹¹ dostupné na <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/>

¹² dostupné na <https://www.kr-zlinsky.cz/socialne-pravni-ochrana-deti-cl-918.html>

¹³ dostupné na <http://www.ostrovzl.cz/>

¹⁴ dostupné na <https://www.sdbzlin.cz/skm-zlin/klub-deti-a-mladeze/>

pro děti a mládež a této cílové skupině poskytuje také podobné služby. Vzájemná spolupráce probíhá ve střetávání se obou zařízení na Pracovní skupině NZDM, která si klade za cíl zkvalitnění svých služeb. Cílová skupina se opět může vzájemně prolínat, přičemž NZDM T klub i Selesiánské středisko mládeže mohou spolupracovat na společných organizovaných akcích pro své uživatele.

5.3.2 Charakteristika respondentek - sociálních pracovník T klubu

Výběrovým vzorkem se pro výzkum této diplomové práce stal pracovní tým NZDM T klub složený ze tří sociálních pracovník, které spolupracují v aktuální sestavě přibližně jeden rok. Ke každé sociální pracovníci bude uvedena krátká charakteristika týkající se délky působnosti v NZDM T klub, dosaženého vzdělání, její motivace pro práci v NZDM T klub a případně další postřehy k práci. Tyto informace byly získány z úvodní části rozhovorů se sociálními pracovníci. V rámci zachování anonymity respondentek bude používáno označení R1, R2, R3, přičemž pořadí rozhovorů i přiřazení označení k charakteristikám bude změněno.

Sociální pracovníce R1

Pracovnice R1 působí v oboru 5 let. Začínala jako sociální pracovníce ambulantní i terénní formy v NZDM Šlikr v Otrokovicích, který také spadá pod zapsaný spolek Unie Kompas. V NZDM T klub ve Zlíně pracuje 2 roky. Vystudovala dva magisterské obory v sociální a humanitární práci.

V NZDM se rozhodla pracovat na základě své zkušenosti v rámci školní praxe, v rámci které si vyzkoušela pozici kontaktního pracovníka v NZDM Šlikr. Po dostudování školy zaznamenala nabídku na pozici sociální pracovníka ve stejném NZDM, kam byla následně přijata.

Mezi pozitiva práce v NZDM hodnotí R1 variabilnost práce. Každý den je dle R1 jiný a děje se stále něco nového, často neplánovaného, i přesto, že určitý program je předem daný. Pracovnice nikdy neví dopředu, kteří uživatelé na službu přijdou, a také s čím přichází. R1 také kladně hodnotí jistou volnost v rámci nepřímé práce. Pracovnice si může sama rozhodovat o tom, jaké programy budou probíhat, a tudíž na které se musí připravit.

Sociální pracovníce R2

Ve službách sociální prevence se pracovníce R2 pohybuje 5 let. V NZDM T klub pracuje 1 rok, aktuálně na poloviční úvazek. Vystudovala magisterský obor Humanitární pomoc.

Její motivací pro práci v NZDM je cílová skupina dospívajících, a také zaměření sociální práce na prevenci rizikového chování. Své zkušenosti s prevencí z předchozího zaměstnání se snaží uplatnit na cílové skupině NZDM T klub.

Na práci v NZDM si R2 nejvíce cení skvělého kolektivu a variability cílové skupiny, se kterou vždy chtěla pracovat. Aktuálně prochází sebezkušenostním terapeutickým výcvikem akreditovaný Českou asociací streetwork.

Sociální pracovníce R3

V NZDM T klub pracuje pracovníce R3 2 roky. Začala zde pracovat ihned po dokončení magisterského studia oboru Sociální pedagogika.

Pracovnice R3 uvádí, že při studiu vysoké školy měla ambice pracovat s uživateli drog. V rámci školní praxe se R3 naskytla příležitost poznat práci sociálního pracovníka přímo v NZDM T klub a tam mohla zjistit, že ji práce baví a vyhovuje jí. V činnosti NZDM zahlédla smysl, proto se po dostudování školy ucházela o místo sociální pracovníce v NZDM T klub, které dostala.

Pracovnice R3 hodnotí kladně různorodost práce, kterou vnímá každý den. Jedinou malou nevýhodu vnímá R3 v pracovní době, která je do večerních hodin.

5.3.3 Charakteristika respondentů - uživatelů služby

Pro účast na výzkumu byli vybráni tři aktivní uživatelé služby. Výběr byl náhodný a ze strany respondentů dobrovolný. Pro zachování anonymity respondentů budou uživatelé služby označováni pracovními názvy U1, U2, U3. Vzhledem k menšímu počtu respondentů nebude pro účely výzkumu rozlišováno pohlaví respondentů a pořadí rozhovorů s označením bude změněno. V úvodní části rozhovorů uvedli respondenti svůj věk, délku docházení do zařízení a četnost využívání služby.

Uživatel U1- 14 let, využívá sociální službu již 5 let, zařízení navštěvuje 2-3x týdně

Uživatel U2 - 17 let, využívá sociální službu přes 1 rok, do zařízení chodí téměř každý den

Uživatel U3 - 15 let, využívá sociální službu již 4 roky, do zařízení dochází téměř každý den

5.4 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež T klub. V první části byly zpracovány metodické dokumenty NZDM T klub, které byly poskytnuty od vedoucí sociální pracovnice NZDM T klub. Ve druhé části byly zrealizovány tři rozhovory se sociálními pracovnicemi T klubu. Třetí část byla zaměřena na rozhovory se třemi uživateli služby.

5.4.1 Etapa č.1 - Analýza dokumentů NZDM T klub

Pro pochopení souvislostí s výsledky výzkumu bylo shledáno jako potřebné věnovat se také vnitřním předpisům, které upravují činnosti pracovníků, chod organizace, práva a povinnosti uživatelů služby, programy prevence rizikového chování a podporu řešení nepříznivé životní situace cílové skupiny.

Pro tyto účely jsou níže zanalyzovány metodické dokumenty NZDM T klub.

Cíle NZDM T klub

Ze standardů kvality sociálních služeb vychází obecně platné cíle pro všechna nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Každé jednotlivé zařízení si dále stanovuje své vlastní dílčí konkrétní cíle. Stanovení konkrétních cílů, časový úsek pro jejich splnění a jejich evaluaci je v režii aktuálního odborného týmu.

Mezi dílčí cíle NZDM T klub patří:

- dbát na dodržení pravidel zařízení, práv a povinností klienta
- podporovat rozvoj klienta s ohledem na jeho schopnosti a dovednosti
- poskytnout klientovi prostor pro realizaci jeho osobních aktivit
- umožnit klientovi zažít úspěch a ocenění
- poskytovat informace klientovi a reflektovat jeho přístup k životu
- realizovat preventivní programy, klubové večery, dílny, besedy s hosty aj.

- pracovníci se vzdělávají v tématech potřebných pro klienta
- podpora klienta při porozumění vlastním právům a povinnostem a jejich uplatnění

(Manuál Popis služby NZDM T klub).

Principy práce NZDM T klub

Poskytování sociální služby se děje jak na základě obecných principů sociálních služeb, tak na základě specifických principů nízkoprahovosti. Z těchto principů vychází postupy práce sociálních pracovníků, a také práva a povinnosti uživatelů při pobytu v zařízení.

Práva a povinnosti uživatelů NZDM T klub vychází z **nízkoprahových principů**, které uživatelům zaručují:

a) Anonymitu

Uživatelé mohou zůstat po celou dobu využívání služby NZDM v anonymitě. Kromě nejnutnějších osobních údajů, jako je křestní jméno či přezdívka kvůli oslovení a případně věk, o sobě nemusí podávat pracovníkovi žádné další osobní informace, pokud sami nechtějí. Případně, pokud to není nutné pro účely organizovaných akcí navíc.

b) Službu na dostupném místě

Obě střediska jsou umístěny v dosahu centra města Zlína, přičemž jsou záměrně situované tak, aby stály mimo nejfrekventovanější oblast centra, na prakticky klidném místě.

c) Časovou dostupnost zařízení

Otevírací doba zařízení musí korespondovat s denní dobou, ve které mají klienti čas službu navštívit. Tzn. v odpoledních až večerních hodinách, když nejsou studenti ve škole nebo zaměstnanci v práci.

d) Poskytnutí služby zadarmo

Za nabízené služby nemusí uživatelé nic platit, služby jsou poskytovány zdarma.

e) Ústní formu dohody o poskytování služby

Při uzavírání dohody o poskytování služby nemusí klient podepisovat žádné závazné přihlášky. Dohoda o poskytování služby probíhá ústně za přítomnosti uživatele a jeho

klíčového pracovníka, kterého si uživatel sám vybral.

f) Nenucené pravidelné využívání služby

Pro poskytnutí služby není podmínkou její pravidelné využívání. Klienti mohou navštěvovat zařízení NZDM T klub kdykoliv v otevírací době podle své vlastní potřeby. V praxi to znamená, že klient může službu vyhledat každý otevírací den, nepravidelně jednou až několikrát do měsíce, nebo například pouze jednou za půl roku. Důvodem pro ukončení dohody o poskytování služby je mimo jiné i časová hranice půl roku, kdy klient NZDM T klub nevyhledá. Až po tomto období se z uživatele služby stává opět potenciální zájemce o službu.

g) Dobrovolnost

Uživatelé si mohou sami zvolit činnost, které se chtějí v rámci zařízení věnovat. Kontaktní pracovníci mohou klienty aktivizovat a nabízet jim aktivní využití volného času v zařízení či využívání jiných služeb, avšak do žádné činnosti uživatele nenutí. Všechny aktivity uživatele jsou závislé na jeho dobrovolném rozhodnutí. Pasivita uživatele není překážkou pro využívání služby.

h) Vzájemný respekt

Názorová odlišnost není překážkou pro to, aby uživatel mohl služby T klubu využívat. Povinností uživatelů je tolerance pracovníků a ostatních uživatelů v zařízení. Nikdo nesmí svým chováním omezovat a ohrožovat ostatní uživatele ani pracovníky.

Činnost NZDM T klub dále vychází z **obecných principů sociálních služeb**, které zaručují respektování individuálních potřeb a zachování lidské důstojnosti uživatelů. Pracovníci dodržují lidská práva a základní svobody uživatelů. Úkolem pracovníků je podporovat rozvoj samostatnosti klientů a motivovat je k řešení obtíží v jejich životě. Dále podporovat uživatele v jeho začlenění do společnosti a aktivně na uživatele působit. Povinností pracovníků je zachovávat mlčenlivost týkající se informací o klientech.

Poskytování služby také vychází z **křesťanských hodnot**, které zavazují pracovníky pomáhat člověku v nouzi, podporovat tradiční rodinu, respektovat jedinečnost a hodnotu každého člověka a zodpovědnost člověka za svůj vlastní život (Manuál Popis služby NZDM T klub).

Mlčenlivost pracovníků / Oznamovací povinnost

Všichni zaměstnanci Unie Kompas jsou povinni zachovávat mlčenlivost vztahující se k údajům, které získají při své činnosti v zařízení o osobách, kterým poskytují sociální službu.

Pracovníci mohou být zbaveni mlčenlivosti pouze v zájmu osob, kterým poskytují sociální službu. Přičemž zájem dětí a mládeže je vždy na prvním místě. Zbavení mlčenlivosti se děje za těchto situací:

- **Oznamovací povinnost** - jedná se o situace, kdy se pracovník dozví, že daná osoba připravuje či páchá nebo spáchala trestný čin, přičemž vychází z § 67 a § 68 z Trestního zákoníku. Tyto skutečnosti se hlásí policejnímu orgánu či státnímu zástupci.
- **Ohlašovací povinnost** - jedná se o případy, kdy pracovník zjistí v průběhu práce s klientem, že jde o dítě, kterému je nutné poskytnout sociálně-právní ochranu podle § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Tyto skutečnosti se hlásí na Oddělení sociálně-právní ochrany Magistrátu města Zlína nebo jinému Obecnímu úřadu podle místa bydliště.

S případy, kdy je pracovník zbaven mlčenlivosti, jsou uživatelé NZDM T klub obeznámeni. V případě ohlašovací a oznamovací povinnosti pracovníka je uživatel služby, kterého se skutečnost přímo týká, vždy ohledně takového jednání pracovníka informován (Manuál Mlčenlivost pracovníků a O oznamovací povinnosti a příklady dobré praxe).

Poskytované služby

Poskytované služby nízkoprahových zařízení pro děti a mládež legislativně upravuje vyhláška 505/2006 Sb. Bližší specifikaci činností NZDM poskytuje dokument Pojmosloví NZDM vydané Českou asociací streetwork. Dokument se stal metodickým základem i pro Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub.

Typické činnosti NZDM T klub se dělí na následující výkony:

- **Situační intervence** - zásah pracovníka do situací, které vznikají v prostředí zařízení mezi klienty, a který má výchovný obsah.

- Krizová intervence** - jedná se o diagnosticko-terapeutický přístup pracovníka, který pomáhá klientovi zvládnout psychickou krizi v jeho tíživé životní situaci.
- Poradenství** - rozhovor, který obsahuje zhodnocení situace, nabídku možností řešení klientovy situace.
- Informační servis** - doplnění informací klientovi na základní témata (škola, rodina, vztahy, práce, aj.) nebo specifická témata (sociálně-právní ochrana, rizika spojená s problémovým chováním, bezpečný sex, aj.) nebo informace o zařízení NZDM T klub.
- Doučování** - Pomoc s přípravou do školy, která může probíhat dlouhodobě i nárazově dle potřeb klienta.
- Případová práce** - individuální práce naplňující se v rámci individuálního plánování.
- Skupinová práce** - aktivity se skupinou zaměřené na rozvoj psychosociálních dovedností.
- Zprostředkování dalších služeb (doprovod)** - dojednání návazných služeb vhodných pro klienta a případný doprovod do institucí.
- Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele** - jedná se o kontakt pracovníků spolupracujících služeb za souhlasu klienta.
- Volný pobyt v zařízení** - poskytnutí klientovi bezpečný prostor (teplo, světlo, místo k odpočinku) bez toho, aniž by musel využívat jakékoliv jiné služby.
- Volnočasové aktivity** - zájmové aktivity vyplňující volný čas klienta v rámci zařízení (např. žonglování, tanec, tvoření, poslech hudby, hudební zkušebna, aj.).
- Preventivní, výchovné a pedagogické programy** - jsou programy specifické prevence tematicky zaměřené podle potřeb cílové skupiny (např. prevence užívání návykových látek, gamblerství a jiné rizikového chování).

Uskutečněné programy v roce 2019

Během roku 2019 bylo v NZDM T klub uskutečněno 25 preventivních programů zaměřených na témata:

- sexualita (Vztah, sex a intimita, Beseda s gynekoložkou, Navlékání kondomů, Těhotenství/potrat)
- vztahy (Stalking, Láska, Přátelství/vztah)
- seberozvoj (Sebepoznání, Spolupráce, Strach, Fair play)
- zdraví (Zdravý životní styl, První pomoc)
- média (Fake news)

Dále bylo uskutečněno 49 workshopů zaměřených například na vaření, kreativní tvoření, sportovní aktivity, beauty koutek, práce na zahradě, základy tanců.

Největší zájem jeví uživatelé služby o programy zaměřené na sexuální problematiku a z ní plynoucí rizika, dále o programy zaměřené na orientaci v mediálních informacích a o volnočasové aktivity (Soubor vykazování výkonů pracovníků NZDM T klub).

Individuální plánování a průběh poskytování služby

K prvnímu individuálnímu plánování dochází při uzavírání ústní dohody o poskytování služby. V tomto případě mapuje sociální pracovník nepříznivou sociální situaci klienta. Pracovník pomáhá klientovi popsat jeho potřeby a cíle, které by chtěl klient za pomoci služby NZDM T klub dosáhnout. Následně hledá pracovník společně s klientem vhodné způsoby, kterými lze stanovených uživatelských cílů dosáhnout. Pracovník v rámci individuálního plánování mapuje oblasti týkající se klientova života, kterými jsou rodinné zázemí, škola, vrstevnická skupina, partnerské vztahy, životní styl a volný čas. Individuální plánování následně zahrnuje proces průběžné práce s klientem.

Nastavené cíle by měly vycházet ze schopností a dovedností uživatele a měly by zaručovat předpoklad splnitelnosti. Cíle se podle potřeby mohou měnit na základě rozhodnutí uživatele. Ke společnému zhodnocení, jakým způsobem dochází k naplňování cílů, dochází mezi pracovníkem a klientem nejpozději do 6 měsíců v rámci revize cílů. Přičemž pracovník vede klienta ke zhodnocení, zda došlo k dosažení cíle.

Druhým typem individuálního plánování dochází v případě klientovy zakázky "ted' a tady", kdy je možné jasný cíl uživatele ještě ten den či v krátkém časovém horizontu zrealizovat a vyhodnotit. Jedná se o jednorázové a krátkodobé cíle, např. sepsání pracovního životopisu (Manuál plánování a průběhu poskytování služeb v NZDM T klub).

Kompetence klíčového pracovníka

Klíčovým pracovníkem se stává kterýkoliv pracovník v NZDM T klub. Právo klientů je vybrat si svého klíčového pracovníka, přičemž v průběhu služby si ho mohou změnit. Klíčový pracovník je zodpovědný za individuální plánování a následnou podporu při naplňování stanovených cílů uživatelem vyplývajících z NSS uživatele a jeho aktuálních potřeb (Manuál plánování a průběhu poskytování služeb v NZDM T klub).

Používání Facebooku při práci

Pracovnice NZDM T klub při své práci využívají aplikaci Facebook. Reagují tak na potřeby cílové skupiny, pro které se virtuální svět stává přirozenou součástí života. Tímto způsobem práce se snaží přiblížit k cílové skupině a zároveň informovat klientelu o činnostech zařízení. Facebook se tedy stává nástrojem pracovníků pro informování klientely o programu a činnostech zařízení, o událostech v blízkém okolí a pro sdílení a komentování příspěvků s pedagogickým či výchovným charakterem.

Každá pracovnice si zakládá svůj osobní profil na Facebooku, na kterém má uvedeny základní informace o službě. Soukromé informace pracovnice neuvádí. Kontakty na Facebooku pracovník aktivně nevyhledává, kontakty do seznamu přátel si přidává až po oslovení potenciálních klientů, kteří profil pracovnice vyhledali. Pracovnice nezveřejňuje ani nesdílí fotky uživatelů a seznamy svých přátel má pro veřejnost skryty, aby nebylo porušeno právo anonymity klientů. Pracovnice vytváří události pouze týkající se přímo nízkoprahového zařízení T klub, případně celé organizace Unie Kompas. Pracovnice dbají na to, aby při poskytování služby přes Facebook postupovaly stejně, jako při osobním poskytování služby v zařízení T klubu. Pracovnice mají na zřeteli, že se nejedná o osobní kontakt a informace o uživateli mohou být na Facebooku zneužity třetí osobou. Vzhledem k tomu, že je Facebook používán jako nástroj práce pracovníků NZDM T klub, při práci s ní pracovnice dodržují Etický kodex sociálních pracovníků

a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (Manuál Používání Facebooku v NZDM T klub).

5.4.2 Etapa č.2 - Průběh šetření se sociálními pracovníky NZDM T klub

Po oslovení sociálních pracovníků byl telefonicky domluven termín setkání v NZDM T klub v čase, kdy bývá zařízení pro klienty zavřeno. V zařízení byla přítomna vedoucí sociální pracovníce a jedna další sociální pracovníce. Samy pracovníce si rozhodly o pořadí, ve kterém rozhovory uskuteční. Následně mi byl nabídnut prostor v soukromí hudební zkušebny v zařízení, kam jsme se s tímto záměrem postupně s pracovníci odebraly.

Pracovnice byla informovaná o záměru výzkumného šetření a účelu poskytnutých informací. Pracovnice byla také obeznámena s potřebou nahrávání našeho rozhovoru pro účely výzkumu a ujištěna o zachování její anonymity. V úvodu byla pracovníce požádána, zda by mohla uvést skutečnosti týkající se délky své praxe v zařízení a dosaženém vzdělání, dále jaké byly její motivy pro práci v NZDM T klub. Následně se měla pracovníce zaměřit na popis toho, co se jí na její práci líbí, případně nelíbí. Po tomto úvodu jsme plynule přešly k otázkám rozhovoru. Pracovnice odpovídala velmi ochotně na všechny mé otázky. Bylo znát, že se nad svými odpověďmi zamýšlí, občas si nechala na odpověď čas. Plynule jsme přecházely k dalším otázkám, kterými se pracovníce nenechala zaskočit. S odpovědí na moji poslední otázku, zda si vybaví jakýkoliv příklad dobré praxe, si nebyla jistá. Pracovnice naznačovala, že by chtěla vyzdvihnout něco zásadního, ale nakonec odpověděla spíše v obecné rovině, přesto se zásadní myšlenkou. Celý rozhovor trval asi 40 min.

Začátek rozhovoru s druhou pracovnící proběhl podobným způsobem. Pracovnice byla obeznámena s účely práce a poskytnutých informací a požádána o svůj úvodní vstup do rozhovoru. Na otázky odpovídala pracovníce sebejistě a bez váhání. Při rozhovoru nastala dvakrát situace, kdy pracovníce pochopila otázku z jiného úhlu pohledu, na což jsem ji neupozorňovala, ale následně jsem se doptala na prvotní záměr otázky. Jak se později ukázalo, malé odbočení od původního záměru mé otázky bylo přínosné pro rozvinutí tématu. Celý rozhovor trval přibližně 35 min, neboť pracovníce mluvila velmi energicky a plynule.

Se třetí pracovnící T klubu jsme se sešly zvlášť v jiný den v prostorách kavárny,

kteřou sama pracovnice navrhla. Opět proběhl stejný úvod a seznámení pracovnice s průběhem rozhovoru. Pracovnice působila velmi sebejistě v odpovědích, které byly krátké, ale výstižné. Vyjadřovala se přesně k tématu a v myšlenkách neubíhala. Rozhovor trval přibližně 25 min.

5.4.3 Etapa č.3 - Průběh šetření s uživateli NZDM T klub

Pro možnost uskutečnit rozhovory s uživateli služby jsem nejprve oslovila sociální pracovnice T klubu, které s výzkumem souhlasily a v průběhu dalších třech týdnů informovaly uživatele v zařízení o mé přítomnosti v zařízení v předem domluvený termín. Vzhledem k faktu, že jsem v zařízení dříve pracovala a s některými uživateli se známe, panovala při mém příchodu do zařízení velmi přátelská atmosféra. Informovala jsem všechny přítomné uživatele v zařízení o tom, s jakým záměrem za nimi přicházím a nechala jsem uživatele, aby se sami dobrovolně rozhodli o tom, zda k rozhovoru svolí či nikoliv. Vzhledem k tomu, že uživatelé již byli o mém šetření informováni od pracovnic, byli mezi sebou dopředu domluvení, kdo rozhovor uskuteční.

S prvním uživatelem jsme se odebrali do soukromí kanceláře, jejíž zázemí nám poskytly pracovnice. Uživatel byl na úvod seznámen s okolnostmi týkající se průběhu šetření a s účelem rozhovoru. S nahráváním rozhovoru souhlasil. Jelikož mě uživatel zná, povídal si se mnou velmi přátelsky a snažil se být i vtipný. Na všechny mnou položené otázky upřímně odpověděl, i když velmi krátce a bez rozvinutí, často jednoslovně. Přesto na mě působil dojmem, že si celý rozhovor užívá. Rozhovor trval přibližně 20 min.

Druhý rozhovor proběhl také v soukromí kanceláře. Na úvod byly uživateli sděleny všechny náležitosti šetření a průběhu. Uživatel taktéž souhlasil s nahráváním rozhovoru. Na uživateli bylo znát, že je vůči mě velmi otevřený, i přesto, že jsme se osobně téměř neznali. Byl ochotný ve sdělování svých záležitostí a v odpovědích pohotový a přesný, i když byly jeho odpovědi ve většině případů nerozvinuté. Rozhovor trval cca 20 min.

Poslední rozhovor proběhl taktéž v zázemí kanceláře se stejným úvodem. Uživatel také souhlasil s nahráváním rozhovoru. S uživatelem jsme se vzájemně znali z pracovního vztahu a pro uskutečnění rozhovoru se rozhodl dobrovolně, což se na atmosféře při rozhovoru i na odpovědích odrazilo. Uživatel byl velmi otevřený a zdálo se, že k rozhovoru i obsahu svých odpovědí přistupuje seriózně a upřímně. Bylo znát,

že se klient zamýšlí nad podstatou služby. Rozhovor trval přibližně 30 min.

5.5 Analýza dat zjištěných empirickým šetřením

Cílem empirického šetření bylo podrobně prozkoumat Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub, jeho činnosti a možnosti práce s uživateli služby. Pro tento záměr bylo potřeba specifikovat cílovou skupinu NZDM T klub, tedy současné projevy rizikového chování a soudobé problémy dospívajících, kteří službu vyhledali. Empirické šetření se zaměřovalo na prospěšnost existence zařízení pro cílovou skupinu a na možný vliv působení NZDM T klub na život uživatelů služby.

Další oblastí výzkumné studie je popis možností preventivního působení na uživatele prostřednictvím činností NZDM T klub, a dále popis využívaných strategií sociálních pracovníků NZDM T klub při práci s uživateli služby.

5.5.1 Rozhovory se sociálními pracovníky NZDM T klub

Pohled pracovníků NZDM T klub, který charakterizuje smysl této služby, můžeme nalézt v demonstraci potřeb jejich cílové skupiny a jejich nepříznivé sociální situaci, ve které se nachází. Potřeby uživatelů vychází z jejich životní situace, z motivů využívání služby a z osobních cílů, kterých by chtěli uživatelé v rámci služby dosáhnout.

- **Potřeby klientů**

Výpovědi sociálních pracovníků směřují k odpovědi na otázku, z jakého důvodu vnímají prospěšnost existence NZDM T klub pro své uživatele, což se zároveň prolíná se specifickými charakteristikami uživatelů služby.

Důležitým faktem, nad kterým se shodují všechny pracovníce, je, že klientela vyhledává stabilní místo se sociálními kontakty, které pro uživatele představuje NZDM T klub. Tato potřeba je jednak spojená se špatným rodinným zázemím uživatelů. R2 uvádí, že *"chcou si o něčem popovídat, ale nemají s kým. Chybí nějaká ta emocionální vazba rodičů k těm dětem."* S rodinnými vztahy také souvisí fakt, že rodiče často o děti nejeví zájem, tudíž je jim jedno, co děti ve volném čase dělají. Pracovnice R1 se domnívá, že dospívající si domů nemůže nebo z nějakého důvodu ani sám nechce pozvat kamarády, proto se s nimi raději schází venku nebo v T klubu. R1: *"Hodně se tady vytváří taková*

skupina právě těch, co nemají jinde kam zapadnout. Pravidelně se setkává a může zažívat nějakou sounáležitost s někým dalším."

Potřeba kontaktu s vrstevnickou skupinou spojuje uživatele služby, přičemž některé z nich spojuje absence sociálních kontaktů v kamarádských vztazích, třeba i z důvodu jejich odlišnosti od vrstevnického standardu. R1 uvádí: *"Že tady můžou sdílet ty podobné příběhy."* Určitá jinakost dospívajícího od ostatních vrstevníků způsobuje absenci kamarádů či participaci dospívajícího ve skupině přátel. Zde může figurovat i jistá neprůbojnost nebo absence sociálních dovedností uživatelů. R2 charakterizuje jednu skupinu uživatelů služby jako ty, *"kteří chtěou nějak zprostředkovat kontakt, ale sami to nezvládají."*

Další důležitý motiv klientů pro užívání služby, který se ve výpovědích pracovníků objevuje, je potřeba uživatelů sdílet své problémy i radosti, dále potřeba podpory a životní jistoty. R1: *"Vyloženě si myslím, že nás tady mají jako podporu a ví, že za náma můžou přijít, když je to potřeba."* R2 uvádí, že uživatelé *"potřebují pomoci s čím si sami neví rady, neví na koho se obrátit nebo nemají nějakého člověka, kterému můžou věřit."* Uživatelé hledají u pracovníků podporu, ocenění, informace nebo pomoc při nasměrování ve svých dalších krocích.

- **Výchozí životní situace dospívajících**

Pro pochopení souvislostí vzniku rizikového chování dospívajících je vhodné zamyslet se nad jejich životní situací, respektive nepříznivou sociální situací. Opakujícím se jevem u uživatelů služby je nestabilní rodinné zázemí, a to ve smyslu rozpadlých rodin i konfliktních vztahů mezi rodinnými příslušníky. Pracovnice R1 zmiňuje, že uživatelé přicházejí do zařízení sdílet své starosti, které se týkají rodinné situace. *"Třeba jako hádky s rodičema nebo naopak jenom hádky rodičů. Nebo to, jak se cítí doma."* R2: *"Když to nemají doma, tak přijdou za náma, protože tady dostanou pozornost, my se o ně zajímáme úplně."* Z rozhovorů s pracovníci vyplývá, že dospívající mají potřebu vyhledávat u pracovníků podporu a zájem, který nedostávají od rodičů. R3 vnímá jako důsledek nepříznivého rodinného zázemí nezávislost dospívajících na rodině.

Pracovnice se domnívají, že klienty vzájemně spojuje absence blízkých sociálních

kontaktů. Pracovnice uvádí tento fakt jako jeden z motivů, proč uživatelé vyhledávají službu. R2: *"Nemá tolik kamarádů, se kterými by si ten plán mohl udělat, tak přijde sem."* R1: *"Je to právě takové místo, kde se můžou děcka potkávat i ve chvíli, kdy se nemají zrovna s kým potkávat."* Pracovnice se shodují na tom, že uživatelé mají možnost najít si v zařízení kamarády a využívat zařízení mimo jiné i pro sociální kontakt.

V neposlední řadě chybí u adolescentů, kteří navštěvují T klub, smysluplná náplň volného času. Pracovnice R3 uvádí, že málokterý dospívající se věnuje organizovaným volnočasovým činnostem. R3: *"No, a nemají ty kroužky. Jakože ti mladší možná jo, ale ze starších má málokdo nějakou volnočasovou aktivitu."* R2: *"Přijde a chce tady trávit volný čas, protože nemá jak jinak."* NZDM T klub nabízí několik možností pro využití volného času, které jsou pro dospívající skupinu atraktivní, např. kulečnick, fotbálek, deskové hry, hudební zkušebna, virtuální realita, pc a wifi. Pracovnice se domnívají, že mimo zařízení tráví jejich klientela volný čas spíše pasivně, například potulováním se po obchodním centru, v parku a na dalších místech, kde je dostupné připojení k wifi. R3: *"Já tomu vždycky říkám takové ty parkové děti."* Mimo jiné si pracovnice také myslí, že uživatelé T klubu tráví hodně času u televize a na počítači - na sociálních sítích a hraním pc her. T klub tedy poskytuje uživatelům jisté zázemí, kde mohou bezpečně trávit volný čas. R3: *"Aby nemuseli být dlouho někde venku nebo na počítači."*

Nejčastější projevy rizikového chování

Mezi dospívající populací v NZDM T klub se vyskytují různé typy rizikového chování. Podle toho, jakým směrem se tyto projevy mohou odrazit v životě dospívajících, byly rozděleny do kategorií na rizikové chování ve školním prostředí, ve vztahu k okolí a ve vztahu k sobě samému.

- **Rizikové chování ve školním prostředí**

Jedna z nejvýznamnějších oblastí spojená s rizikovým chováním dospívajících je škola. Školní prostředí zahrnuje rovnou několik faktorů působících na život dospívajícího, jimiž jsou školní prospěch, vztahy se spolužáky a ostatními žáky a vztahy s autoritou učitele. Všechny pracovnice se shodují na častých projevech rizikového chování u svých uživatelů právě v těchto souvislostech se školním prostředím. R1 se domnívá,

že je to *"to, co prožívají ve škole. Ať už se to týká prospěchu, tak vztahů v kolektivu a to, co nějak přesahuje školu, takže nejen vztahy se spolužákama, ale taky vrstevníky."* Pracovnice R1 a R3 se ve své praxi často setkávají se špatnými školními výsledky dospívajících, které mohou pramenit z nedůsledné přípravy na vyučování i vlastním nezájmem ke školním výsledkům. Někteří uživatelé by se naopak chtěli doma připravovat na vyučování, ale neví si rady s látkou a nemají nikoho v okolí, koho by mohli požádat o radu. Dalším častým jevem, který pracovnice vysledovaly, jsou problémy uživatelů s autoritami. R2 uvádí zkušenost s uživatelem, jehož cílem bylo změnit své chování s pomocí pracovníků T klubu: *"Vyloženě přišel a mně se nelíbí, že dělám tohle a nějak mi s tím pomozte."* Pracovnice R2 vnímá jako velké riziko šikanu probíhající ve škole na úrovni fyzické, psychické i kyberšikany. Téma šikany se prolíná se sociálními vztahovými souvislostmi adolescentů.

- **Rizikové chování v rámci sociálních vztahů**

Další typické rizikové projevy chování u dospívajících souvisí se vztahy s okolím. Pracovnice však rozlišují druhy konfliktních vztahů, které se týkají vztahů ve školním prostředí, s rodinnými příslušníky, ve vrstevnické skupině a vztahy partnerské. Dle pracovnice R1 jsou to konfliktní situace, které *"nějak přesahují školu."* Z výpovědí pracovníků se ukazuje, že se uživatelé T klubu často zabývají vztahovou tematikou, ať už interakcemi ve vrstevnické skupině, ve školní třídě, záležitostmi s vrstevníky opačného pohlaví či vztahy s rodiči. R1 uvádí příklady konfliktních situací jako *"hádky s rodičema nebo naopak jenom hádky rodičů"*, R3 doplňuje tuto skutečnost o *"nezralý sexuální život."* Pracovnice R1 se domnívá, že dospívající si často neuvědomují, že jejich způsob fungování s okolím může přinášet některá rizika. *"Ať už po zdravotní stránce, ale právě i po té psychické jako co se týče zdravých vztahů."* V těchto případech shledávají pracovnice příležitost konfrontovat uživatele s jejich rizikovým chováním.

- **Rizikové chování ve vztahu k sobě**

Do této kategorie bychom mohli zařadit rizikové chování dospívajících, které se odráží na jejich psychice i zdraví. Ze zkušeností sociálních pracovníků bychom mohli vyvodit, že rizikové projevy chování vyplývají z jisté nezodpovědnosti ke svému vlastnímu životu.

Pracovnice R1 se zároveň domnívá, že rizikové chování dospívajících pramení z faktu, že dospívající si buď vůbec neuvědomují, že se chovají jakkoliv rizikově, případně si nepřipouští jistou vlastní důležitost své osoby či těla. R1: *"nedostatečným vnímáním důležitosti svojí osoby nebo sami nevidí tu důležitost."* Toto vysvětluje směrem k nezdravému stravování nebo k nezdravým návykům. Stejně pracovnice R3 popisuje některé uživatele jako: *"Vzhled zanedbaný, moc to neřeší, není zdravě určitě."* Mezi další časté jevy u uživatelů T klubu všechny pracovnice uvádí kouření a experimentování s návykovými látkami, přičemž tento jev nepovažují u uživatelů za nejrizikovější vzhledem k míře a výskytu. R3: *"Nesetkala jsem se s tím, že bych to musela nějak dál řešit."* Závěrem můžeme říct, že nezdravý životní styl může vyplývat z nízkého sebehodnocení dospívajících, z nevědomosti, špatných návyků a nedůslednosti uživatelů T klubu. R1: *"Týká se to spíš nějakého osobního nastavení toho člověka. Může to být ze špatné komunikace, špatného stravování, nedůsledné přípravy do školy a nějakého vlastního režimu."*

Dalšímu aktuálnímu fenoménu věnuje pozornost pracovnice R1, která zaregistrovala vyšší počet uživatelů s psychickými problémy. Pracovnice R1 vnímá, že tento jev se týká mnoha dospívajících osob, kteří se s těmito problémy pracovníci svěřují. *"Ale teď že už to začíná být úplně normální, že každý má svého psychologa. A že řeší třeba nějaké úzkostné stavy."* Problematika psychických procesů je stále pro uživatele velmi citlivé a důvěrné téma, které s pracovníci otevírají až po navázání důvěrnějšího vztahu. U1: *"Takže proniknout až do tohohle, kdy na začátku to vypadá, že se ani nic neděje."* Pracovnice si také myslí, že podobná témata už se nebojí dospívající s někým řešit, neboť v dnešní době se obecně o věcech spojených s depresivními, úzkostnými stavy nebo emocemi mluví více otevřeněji. U1: *"Že dřív se o tom úplně nemluvílo, nebo nevím, do jaké míry."*

Způsoby práce v NZDM T klub

Po popisu rizikových projevů uživatelů služby výzkum sleduje, jak s takovými projevy chování mohou sociální pracovníci T klubu pracovat. Empirické šetření se zaměřovalo na to, jakým způsobem sociální pracovníci s uživateli pracují, jaké nástroje při své práci využívají a co se jim v praxi osvědčilo. Z rozhovorů s pracovníci T klubu jsou patrné jisté osvědčené postupy, které pracovnice zdůrazňují.

- **Přímý kontakt - rozhovor**

Za základ své práce považují sociální pracovníci v NZDM T klub přímou práci s klientem. Tedy kontakt s klientem, který navštíví službu za nějakým účelem. To se děje prostřednictvím rozhovorů s klientem, pomocí kterých mají pracovníci možnost otevírat s klientem jeho témata. Rozhovory v zařízení iniciují buď sami uživatelé, kteří si chtějí s pracovníci povídat, nebo se na zahájení rozhovoru podílí aktivita pracovníce.

R1: *"U některých věcí přicházejí děcka rovnou za náma, ale u spousty věcí je to právě něco, co si ani oni sami neuvědomují."* V rámci rozhovorů může docházet k navázání důvěrného vztahu s klientem, obecné povídání si o starostech či radostech klienta.

R2: *"Ať už je to jakákoliv blbost, nebo chtějí pochválit nebo se prostě s něčím svěřit."*

Rozhovory pracovníci s uživatelem však často vedou k řešení jistého problému dospívajícího a mají preventivní charakter. V těchto případech se pracovníci snaží předat uživateli komplexní informace ohledně jeho řešení situace a vést ho k samostatnému a aktivnímu řešení situace. R1: *"Snažíme se předávat ty informace plně a natolik komplexně tak, aby si z toho on sám mohl vybrat to, co je pro něho dobré."* Efektivita práce s uživatelem tedy spočívá v aktivním naslouchání pracovníků, předáváním odborných informací a následnou motivací klienta, aby převzal za svůj život zodpovědnost.

R3: *"Důležité dát mu ten prostor, aby se mohl vyjádřit a aby sám řekl jak to cítí a jak to vidí."* R2: *"Víceméně dokopat klienta k tomu, aby prostě přišel nějak sám na řešení."*

Pracovníci vnímají potenciál této práce v navození změny chování a vnímání existence problému dospívajícího nedirektivní cestou, přičemž dospívajícího pouze provází jeho životní situací a navádí ho správným směrem. R1: *"Aby on sám si dospěl k tomu, že třeba to, jak to doted měl, mohlo být poškozující."* Pracovníci R2 uvádí konkrétní otázky, které ve své práci s uživatelem využívá jako: *"Co si myslíš, že by teďka pro tebe bylo nejlepší? Jak bys chtěl, aby to teď vypadalo? Co tě nejvíc štve?"*

- **Sdílení a podpora**

Pracovníci představují pro uživatele často jedinou důvěrnou osobu, na kterou se mohou uživatelé v případě potřeby obrátit. R3: *"Neví, na koho se obrátit nebo nemají nějakého člověka, kterému můžou věřit."* Sdílení vlastních témat s pracovníci patří mezi nejčastější cíle uživatelů. V práci sociálních pracovníků mohou uživatelé spatřovat jiný

přístup než u formálních autorit. Pracovnice R3 vnímá jako důležitou součást své práce vyjádření zájmu o uživatele, což působí i jako motivační strategie k navození změny u uživatele. R3: *"Tou motivací je asi ten zájem, to že jim to není nějak lhostejné."* R2: *"Když to nemají doma, tak přijdou za náma, protože tady jako dostanou tu pozornost."* Pracovnice R2 má také zkušenost s tím, že uživatelé často potřebují pouze ujištění, že jejich další kroky budou ty správné. Hledají v pracovnících oporu, jistotu, podporu a ocenění. R2: *"Když někdo za náma přijde, tak už je to tak, že chce něco dělat, ale neví konkrétně co a hledá třeba tu podporu."*

- **Specifické programy prevence**

NZDM T klub má nastavený vlastní rámec pro plnění specifických programů prevence rizikového chování dospívajících. Tyto programy T klubu se nazývají "klubové večery" a jsou velmi různorodé. Pracovnice společně v týmu zasvěcují každý měsíc jednomu preventivnímu tématu, na které se snaží realizovat jednou týdně klubový večer v zařízení pro uživatele. R1: *"Celý měsíc se věnujeme jednomu tématu."* Každá pracovnice si připravuje svůj program dle dohody v týmu, který může provést libovolným způsobem. R1: *"Každému pracovníkovi vyhovuje ten jiný způsob prezentace, tak i zároveň i tím, když to dělá autenticky, tak nejvíc nadchne ty děcka."* Preventivní programy mají formu promítajících prezentací s výkladem, pouštěním tematických videí a filmů prolínající se s předáváním zkušeností pracovníků, kreativními činnostmi a zvyšování kompetence praktických dovedností pro život uživatelů. R2: *"Ted' jsme dostaly kondomy, takže využíváme i jako praktické ukázky, že se snažíme s uživateli i konkrétně nasazovat kondomy."* Všechny pracovnice se shodují na tom, že program prevence by měl být interaktivní, aby udržel zájem a pozornost uživatelů. R3: *"Určitě nějaké videa a nějaká ta interakce, a jakože zážitková technika."*

Obecně lze říci, že existuje řada témat preventivních programů, která se často opakují a pro uživatele jsou stále atraktivní. R1: *"Takové ty topky jsou pořád drogy, sex a alkohol."* Pracovnice R3 uvádí mezi další typická témata ostatní závislosti, vztahy, šikanu, toleranci, sebevědomí. Velkou výhodou však pracovnice spatřují v možnosti reagovat na aktuální potřeby a výskyt určitého rizikového chování dospívajících. Dle těchto jevů pak pracovnice uzpůsobují programy prevence na témata, která uživatele aktuálně zajímají,

případně, u kterých mají pracovníce pocit, že by měla záměrně cílit na existenci rizikového chování. R2: *"Co si uživatelé přímo vymyslí, co by chtěli slyšet, a nebo je to to, co jim chceme předat my."* Pracovnice tedy část témat klubových večerů přenechávají na volbě uživatelů, čímž zaručují atraktivitu programu pro uživatele, účast uživatelů na programu, efektivnost programu, a zároveň tím mapují poptávku uživatelů. Pracovnice R1 dodává, že z její zkušenosti vysledovala, že klubový večer by měl optimálně trvat přibližně jednu hodinu. V případě, že je klubový večer úspěšný, uživatelé začnou v rámci programu sdílet své osobní zkušenosti a příběhy.

Pracovnicím se velmi osvědčilo spolupracovat na programu prevence s hostem, který přijde do zařízení a vede tento program s pomocí pracovníka nebo úplně sám. Hostem může být člověk z odborné veřejnosti nebo i neodborník s vlastní zkušeností, který přijde předat dospívajícím svůj životní příběh. R3: *"Přizýváme hosty, kteří mají nějakou zkušenost ze svého života třeba právě z drogové problematiky a nebo jsme měli i přednášku na fake news."* Spolupráci s odborníky či návaznými sociálními službami v rámci preventivních programů v NZDM T klub hodnotí pracovníce velmi pozitivně a považují tuto formu předávání informací uživatelům za efektivní.

Zmíněné preventivní činnosti probíhají skupinovou formou. V některých případech lze uskutečnit program specifické prevence i individuálně. R1: *"Někdo to třeba dělá tou formou, že má něco nachystaného a otvírá to v rámci rozhovorů a individuálně."*

Jak již bylo zmíněno, pravděpodobnost úspěchu specifického programu prevence souvisí se zájmem a autenticitou sociálního pracovníka, atraktivitou tématu pro uživatele a předáváním aktuálních informací, které jsou pro dospívající nové a nabízí jim praktické využití.

- **Spolupráce NZDM T klub a návazných organizací**

NZDM T klub má možnost spolupracovat s dalšími organizacemi Zlínského kraje zaměřujícími se na dospívající jedince. Jakékoliv sdílení informací o klientech nebo jiné činnosti musí probíhat v souladu s nízkoprahovými principy a v zájmu ochrany práv uživatelů. Pracovnice R3: *"Je to anonymní pro ty děti, pokud samozřejmě nedojde k nějakému porušení zákonem, kdy za nás platí ohlašovací povinnost."* V případech,

kdy jsou povinny sociální pracovníce hlásit příslušnému orgánu informace týkající se trestných činů nebo porušování práv dětí, jsou pracovníce mlčenlivosti zbaveny, přičemž i takové případy se vždy odehrávají se souhlasem klienta. R1: *"Když se třeba potkáme s něčím komplikovanějším, něco, co je potřeba hlásit, tak se to samozřejmě vždycky děje se souhlasem toho dítěte."*

V rámci ohlašovací povinnosti zmiňují všechny pracovníce možnost spolupracovat s místním orgánem sociálně-právní ochrany dětí, a to i v případech pouhé konzultace se sociálními pracovníci či kurátorem pro mládež.

Dobrá spolupráce funguje mezi NZDM T klub a terénní službou Klíč spadající rovněž pod Unii Kompas, jejichž cílová skupina obou služeb se vzájemně prolíná. Místa, na kterých se schází ve městě cílová skupina T klubu mapuje kolegyně pracovník T klubu, terénní pracovníce ze služby Klíč. R2: *"Tak to si myslím, že se to krásně propojuje. Že tam, kde nemůžeme zasáhnout my, tak zasáhne zas někdo jiný."* V rámci dodržování práv klientů může vzájemná spolupráce nebo konzultace stejné klientely služeb T klubu i Klíče probíhat, ovšem vždy se souhlasem konkrétního uživatele. Návaznost terénní služby Klíč prakticky také funguje u klientů NZDM T klub, kteří dosáhli maximální věkové hranice pro užívání služby a nemohou již dále služby NZDM T klubu využívat. Těmto 21-22 letým uživatelům mohou pracovníce zprostředkovat terénní službu Klíč, která pracuje s klientelou do 26 let. R3: *"Pomáháme jim se smířit s tím, že jakoby tu pro ně nemůžeme být. Máme tu výhodu, že v organizaci je ještě ta terénní služba Klíč, takže vlastně i tam může využít poradenství."*

Pracovníci T klubu mohou také využívat spolupráci při organizování některých programů pro své klienty nebo při zprostředkování klientům jiných sociálních služeb v rámci dalších projektů Unie Kompas, jako jsou sociální skupiny pro děti s ADHD, sociální skupina Lost, psychologka a psychoterapeut poradny Logos a NZDM Šlikr v Otrokovicích.

V rámci dalších služeb pro mládež ve Zlíně všechny pracovníce uvádí, že mají ve Zlíně možnost jisté spolupráce s organizací Podané ruce zaměřující se na uživatele návykových látek. Dobrá praxe T klubu vychází z konzultací s organizací Podané ruce ohledně odborných informací, a také při spolupráci na preventivních programech na užívání návykových látek. R1: *"Kdy můžou přijít kluci z terénu a ukázat, s čím oni pracují"*

a třeba s čím se oni setkávají." Terénní pracovníci s uživateli návykových látek se účastnili preventivního programu pro dospívající T klubu, který si sami připravili.

NZDM T klub také spolupracuje s Probační a mediační službou ve Zlíně, jehož klientům poskytuje T klub prostor pro realizaci obecně prospěšných prací nebo společensky prospěšné činnosti. R1: *"Ale to je spíš bokem, že nám posílají klienty na výkon obecně prospěšných prací."* Spolupráce na prevenci rizikových jevů u dospívajících žádným způsobem neprobíhá.

Pracovnice T klubu se účastní Infoservisu města Zlín, který probíhá na úrovni pravidelného setkávání se služeb sociální prevence za účelem předávání si základních informací ohledně činností všech služeb. R1: *"Kde si sdílíme, co se aktuálně v těch provozech děje a co se týče spolupráce, tak můžeme oslovovat služby, které nám můžou něco nabídnout."* Pravidelná setkání služeb sociální prevence zaměřených na rizikovou mládež ve Zlíně tedy slouží k předávání aktualit v oboru a rozšíření obzoru pracovníků ohledně sítě podobně zaměřených služeb ve Zlíně, přičemž pracovníci tak mezi sebou mohou v rámci jiných organizací navázat spolupráci.

V rámci Zlínského kraje vytvořily fungující nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pravidelná setkávání s názvem Pracovní skupina NZDM Zlínského kraje, jejichž účelem má být sdílení dobré a špatné praxe, zkvalitnění služeb v oblasti týkající se přímé i nepřímé práce v NZDM. R2: *"Člověk, když něco potřebuje, tak v rámci služeb je krásně vidět, jak dokážeme spolupracovat a můžeme si poradit navzájem."*

Všechny pracovnice se shodují na tom, že v případě potřeby se v návazných organizacích orientují a vědí, na které odborníky se mohou obrátit, pokud potřebují získat odborné informace nejen pro sebe, ale i pro klienty. R1: *"Když se něco objeví, na co my už nemáme, tak víme, kam můžeme jakoby ty děcka přeposílat."* V případech, kdy jejich uživatelé vyžadují službu, kterou T klub nenabízí, případně, k jejichž provedení nejsou pracovnice kompetentní, mohou těmto uživatelům zprostředkovat jinou službu ve Zlínském kraji. R1: *"Co se týče třeba nějakého hazardního hraní, nebo třeba v případě domácího násilí, tak víme, kam jakoby odkazovat a přeposílat. Není to úplně vzájemná spolupráce, ale víme o sobě a myslím si, že i nás v některých službách doporučují."*

Některé odborníky také pracovnice oslovují za účelem realizace specifického preventivního programu pro svoji sílovou skupinu v T klubu. R3: *"Vždycky je to na nějakém oslovení, ale vždycky vyjdou vstříc."* Pro tyto účely pracovnice oslovují Podané ruce, ostatní služby Unie Kompas, gynekologa i Krajskou hygienickou stanici.

- **Nízkoprahovost jako limit**

Zásady práce s nízkoprahovými principy s sebou přináší jistá specifika, která mohou být i svým způsobem omezující. Pracovnice NZDM T klub vnímají, že na jejich fungování může mít vliv i nepochopení poslání služby ze strany veřejnosti. Všechny pracovnice se shodují na tom, že veřejnost se staví k existenci NZDM T klub spíše negativně, což je zapříčiněno zejména nedostatečnou informovaností nebo zkreslenými představami o cílové skupině. R1: *"Že buď je to člověk nějak hendicapovaný, nebo uživatel návykových látek nebo člověk na vozíku."* Ze zkušeností pracovníků vyplývá, že někteří rodiče mohou mít z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež obavy a brání svým dětem, aby do zařízení docházeli. R3: *"Často si to veřejnost může spojit s tím, že to rizikové chování vznikne v tom nízkoprahu skrz tu vrstevnickou skupinu, která není příliš lukrativní."* Pracovnice R3 si myslí, že takový postoj zastávají spíše rodiče mladších dětí, kteří nerozumí principu anonymity a o své děti mohou mít strach. R3: *"Že jako děti chodí někam, svěřují se někomu a oni jako zákonní zástupci o tom nemůžou získat žádné informace."* Nebo to může být vlivem zkreslených představ o cílové skupině. R2: *"Některé říkají, že je sem nepouští rodiče kvůli tomu, že tady chodí divní lidi a nebezpeční lidi."* Naopak rodiče starších dětí či dospívajících dle pracovnice R3 jeví spíše nezájem ke službě. S postoji veřejnosti na NZDM T klub se setkávají pracovnice spíše nepřímou formou přes cílovou skupinu a vždy se snaží vysvětlit a obhájit poslání NZDM T klub. R1: *"Spíš je to o nějakém dovysvětlování nebo toho, co to je."*

Pracovnice R2 připouští možnost existence limitů své práce spíše ze strany pracovníka než z ustálených postupů služby nebo ze strany klientů. R2: *"Určitě tam jsou nějaké psychické limity. Spíš, co se týká syndromu vyhoření."* Blíže tuto myšlenku pracovnice nedokázala vysvětlit, neboť si u sebe žádných není vědoma, ale upozorňuje na to, že i sociální pracovník může svoji práci s cílovou skupinou omezovat.

Další limit ve své práci spatřují pracovnice v jistém omezení z hlediska dobrovolnosti

uživatelů vztahující se ke všem činnostem služby, tedy i práce na prevenci rizikového chování, na organizovaných programech a na individuálním plánování. R1: *"Je vlastně jenom na nich, jestli se toho budou účastnit nebo ne."* Pracovnice se tedy musí přizpůsobovat potřebám a zájmům klientely, aby pro ně byla celkově služba NZDM T klub atraktivní a pochopitelná. R2: *"Může to být tou poptávkou děcek, že třeba zrovna nemusí mít potřebu sem chodit."* Další omezení v sociální práci pracovníc T klubu vyplývá z anonymity uživatelů, která může omezovat například komplexní práci s blízkým okolím klienta, například s jeho rodinou. V souvislosti s anonymitou a dobrovolností uživatelů shledává pracovnice R3 také jako limitující nedostatečnou zpětnou vazbu své práce od uživatelů. R3: *"Když třeba přestane chodit, nebo nevíme, jak se jim daří a podobně."* Pracovnice T klubu nemohou dopředu zajistit dlouhodobou práci s uživateli a v případech, kdy uživatel po jejich společné práci k nějakému cíli nepřímo ukončí využívání služby tím, že do zařízení přestane docházet, pracovnice se často o dalším fungování uživatele nemusí nic dozvědět. Tudíž ani to, zda se jejich práce mohla na životě uživatele nějak odrazit.

- **Nízkoprahovost jako příležitost**

Dobrovolnost a anonymita byly doposud popsány jako skutečnosti limitující sociální práci pracovníc NZDM T klub. Z jiného pohledu bychom je mohli naopak zhodnotit jako možnosti, které přináší mnoho příležitostí otevírající další možnosti práce.

Anonymitu uživatelů vnímají pracovnice i velmi pozitivně z hlediska přínosu pro jejich práci. Uživatelům může dodávat pocit anonymity i pocit určitého bezpečí a může vést k lepšímu navození důvěry k pracovnícím. Vztah s uživateli totiž vnímají všechny pracovnice jako základ své práce a v navázání důvěrného vztahu pracovnice spatřují velkou příležitost pro efektivní práci s uživateli služby. R3: *"Pak určitě ten vztah, který je nastavený hodně přátelsky."* Pracovnice R1 tuto myšlenku potvrzuje svojí zkušeností z praxe, kdy může potenciální zájemce o službu zpočátku vypadat jako člověk, který nespadá do cílové skupiny v důsledku absence nepříznivé sociální situace. Pokud je však pracovník schopen s klientem rozvinout ve vztahu důvěru a sblížení, mohou tak společně otevřít důvěrná i těžká témata. R1: *"Že to může dlouho trvat, že ten člověk vlastně nic neřeší. A až postupně po nějaké době zjistíš, že ten člověk toho má v sobě tolik."* K navázání blízkého vztahu uživatele s pracovnící mohou přispět i společná činnost

při volnočasových aktivitách, které služba nabízí. R3: *"Výhody spatřuji také v tom sblížení s téma děckama skrz ty volnočasovky."* Při hře kulečnicku, fotbálku či např. deskových her pracovníce věnují uživatelům svůj čas jiným způsobem, který přispívá k poznávání klienta, navázání společného vztahu a může otevírat různá témata.

Velkou výhodou při své práci spatřují pracovníce také v možnosti reagovat okamžitě a aktuálně na poptávku a potřeby uživatelů. R2: *"Je to takové, že to dokážeme napasovat na to, co zrovna potřebujou oni - prevence."* To může probíhat např. skupinově v rámci organizovaných preventivních programů, které jsou připravené na míru přímo pro aktuální klientelu. R2: *"My to máme právě intenzivní, máme to i individuální."* Skupinovou práci může střídát individuální práce s uživateli, která může skupinová práce doplňovat nebo může na skupinové preventivní programy navazovat. R1: *"Největší výhoda je podle mě v té rychlosti. Že vlastně se sdílí úplně aktuální věci."* Vhodné a okamžité reagování na aktuální jevy ve společnosti týkající se života uživatelů pomáhá zabezpečit také Česká asociace streetwork, která sdružuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež do součásti integrovaného systému, který kontaktním sociálním pracovníkům zasílá aktuální informace o rizikových jevech. R1: *"Takže k nám ta informace přišla dřív, než se šířila do médií a hned ten další den jsme měli děcka, co to řešili."* Pracovníce se také aktivně zajímají o současnou fenomény, trendy a zájmy své cílové skupiny. R1: *"Takže to je ta rychlost, s jakou se dá na ty věci reagovat, a pak právě taky to, že to může vycházet z těch jejich potřeb."* Pracovníce R2 vnímá svoji práci jako každodenní a celoživotní vzdělávání, které pramení ze zájmu dozvědět se co nejvíc informací o světě dětí a dospívajících. R2: *"A právě ty děcka a ty problémy, které oni řeší, tak člověka nakopávají k tomu, aby se chtěl dozvědět o dalších tisíc věcí."*

Pracovníce R3 vnímá NZDM T klub jako spojnicí mezi přechodem do dospělosti, nebo také od závislosti k osamostatnění se. Jako příklad uvádí uživatele, který si našel práci. R3: *"Já to беру tak, že jsme mohli být nějakým mostem v tom přechodu z té školy do té práce."* Pracovníce R2 zase uvádí příklad dobré praxe s uživatelem, se kterým pracovala na jeho zodpovědnosti za bezpečný sexuální život. R2: *"A od té doby se mně osobně hlásí, že ten kondom u sebe prostě má a že ho použil, že je zodpovědný a byl na to strašně pyšný."*

5.5.2 Rozhovory s klienty NZDM T klub

- Specifika vybraných uživatelů služby

Vybraní uživatelé služby NZDM T klub navštěvují zařízení pravidelně několikrát do týdne již několik let. Všichni tito uživatelé zmiňují, že do zařízení chodí v době, když nemají vyplněný volný čas. U3: *"Záleží, kdy mám čas, ale spíš pořád."* U2: *"O prázdninách jsem začal chodit aktivně. A aktivně jako co nejvíc to jde."* Mezi motivy, které vedou uživatele k navštívení T klubu, patří zejména nuda a absence zájmů či nemožnost aktivně trávit volný čas. U1: *"Když člověk nemá co dělat, tak proč tam nezajít."* U3 uvádí, že nemá tolik možností jak aktivně trávit volný čas ve srovnání s některými vrstevníky, proto chodí do T klubu. Absence možnosti seberealizace charakterizuje všechny dotazované uživatele služby. Tento fakt je spojen s tím, že uživatelé nechtějí trávit svůj volný čas doma. U3: *"Já si nedokážu doma najít zábavu. Když třeba nechci být na telefoně, nechci se třeba učit nebo tak, tak mě prostě doma nic nebaví."*

Dalším motivem uživatelů navštívit T klub je potřeba sociálních kontaktů, která je pro některé uživatele mimo T klub nenaplněná. U2: *"Já jsem rád..že jsem neměl kámoše a chodil jsem si sem povídat, a pak se to nějak změnilo, že jsem si sem chodil povídat taky s ostatními."* Tato potřeba také souvisí s potřebou sdílet své starosti, zážitky a zkušenosti a udržovat blízké sociální vztahy. Uživatelé vyhledali službu za účelem mít si s kým popovídat, přičemž prvotním cílem bylo sdílet svá témata s pracovníky zařízení a následně i s ostatními uživateli. U3 zmiňuje své prvotní dojmy z T klubu: *"No, ta atmosféra tady. Jakože ta anonymita..že každý může říct, co nás trápí a prostě v čem nám můžou ti pracovníci pomoci."*

Mimo NZDM T klub tráví uživatelé nejčastěji svůj čas ve škole, dále doma sledováním televize, na počítači či telefonu. U2: *"Asi nějaké blbosti. Sledování filmů, seriálů, čtení knížek. Ztráta volného času."* S kamarády tráví respondenti čas neorganizovaně. U3: *"S nějakýma dalšíma venku..děláme kraviny."* U1: *"Lezu po střeších, takže parkour. A taky hraju basket."*

Uživatelé uvádí, že se o existenci NZDM T klub dozvěděli zprostředkovaně od další osoby. Do T klubu přišli poprvé někteří uživatelé s kamarádem. U3: *"Mě sem přivedla kámoška."* Nebo na základě doporučení odborníka. U2: *"Úplně poprvé to byla*

Martinova přednáška na základce, ale to jsem ještě nechodil. To až pak mě tam přehodilo několik psychologů." Někteří uživatelé se také mohli poprvé dozvědět o službě od dalších pracovníků Unie Kompas.

Nejen další odborníky, jako např. již zmíněný psycholog, ale i jiné sociální služby ve Zlíně využívají někteří uživatelé T klubu. Další sociální služby využívané uživateli NZDM T klub jsou zařízení s podobnou nabídkou činností, jako Ostrov radosti, a také terénní služba pro dospívající Klíč a psychologická poradna Logos pro děti a dospívající. U2: *"To je myslím zrovna ten Lost, na který chodíme."*

- **Osobní cíle uživatelů služby**

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že z jejich prvotních cílů, se kterými do zařízení přišli, se vyvinuly i další zcela jiné cíle, které vychází z pochopení smyslu služby a individuálních potřeb uživatelů. Všichni respondenti vyhledali službu NZDM T klub zejména pro aktivní trávení volného času a potřebu sociálního kontaktu. U1 přišel poprvé do T klubu vyhledat zábavu, ale aktuálně si také chodí s pracovníci často povídat o tématech, které ho zajímají, a o kterých by se chtěl dozvědět víc praktických informací. U1 uvádí, že povídání s pracovníci využívá *"až moc."* Jedna z mnoha poskytovaných služeb NZDM je také doučování, které uživatelé využívají podle své potřeby. U3: *"Třeba doučování z matiky, protože všichni ví, že v matice plavu furt ještě."* U3 aktuálně řeší s pracovníci otázky týkající se školy a dalšího studia, neboť je v deváté třídě ZŠ. U2 vnímá největší přínos zařízení pro jeho život v tom, že mu poskytuje prostor, kde může trávit čas, což byl také jeho prvotní cíl. Aktuálně mu zařízení zabezpečuje stabilitu v jeho životě, která mu doposud chyběla. U2: *"Nejdřív to bylo na trávení volného času. Pak jsem chodil asi proto, že to bylo nejstabilnější místo v mém životě. Že i když se něco podělá nebo ne, prostě pořád je to dostupné."* Dostupnost kladně hodnotí uživatelé z několika pohledů. Je to stálost zařízení, které je otevřeno každý den ve stejný čas - dostupnost bezpečného prostoru, dále dostupnost sociálních kontaktů, dostupnost pochopení a sdílení ze strany pracovníků a dostupnost informací. U3: *"Jako mě zajímá to, co tu zrovna je, že jo."* U2: *"Povídám si s pracovníky nebo s ostatními."* U1: *"Někteří prostě v mém věku se potřebují nějak zabavit. Takže pracovníci jsou tady asi kvůli zábavě."* U1 dodává, že za dobu, co chodí do Těčka, se změnil: *"Moc se mi uvolnilo. Prostě je mi blíž,*

než v minulosti. Je mi otevřenější." U2: "Je tam aspoň nějaká stabilita v mojem životě."

Cíle každého uživatele jsou různé a velmi individuální a v průběhu času se mohou měnit v závislosti na aktuální životní situaci uživatele. Nejčastěji uživatelé vyhledávají zařízení pro zabavení se, když nemají co dělat, pro vyhledání blízkého sociálního kontaktu, pro sdílení svých životních záležitostí se sociální pracovníci, pro vyhledání odborných informací či rady, pro pomoc s přípravou do školy, pro účast na tematickém programu v zařízení.

- **Vývoj uživatelů v rámci služby**

Všichni respondenti si uvědomují, že okolnosti jejich života a i oni sami se stále mění. Někteří uživatelé přikládají T klubu určitý vliv na možné změny v jejich životě, někteří si vliv T klubu nepřipouští. U3 popisuje změny v rodině za posledních několik let, ale nemyslí si, že by se na těchto životních změnách mohl T klub jakkoliv podílet. Uvědomuje si však, že pomoc pracovníků spočívá v pomoci se školou a také s pracováním na sobě. U3: *"Můžou mi pomoci v tom, abych se zlepšil v té škole, abych prostě se snažil vyvíjet jinak, než ostatní lidi, co jsou prostě teďka kolem."* U1 přiznává, že v době docházení do T klubu se změnil jeho vztah k lidem ve svém okolí, ke kterému je otevřenější. Zaznamenal, že zejména v rámci vztahu se spolužáky a s ostatními vrstevníky v T klubu, je otevřenější. U1: *"Díky Těčku. Tady můžu být taky otevřený."* Respondent U2 shledává souvislosti mezi nepřímým a přímým působením T klubu na jeho život. U2: *"Když tady trávím všechn svůj volný čas, tak pravděpodobně nějaký nepřímý ano."* Respondent U2 zaznamenává neustálé změny ve své rodině, ve škole, v práci i sociálním životě. U2 uvádí, že prostřednictvím T klubu si našel nové kamarády. *"Možná spíš jako přímo, že jsem tady našel nové lidi, kamarády."*

- **Preventivní působení NZDM T klub**

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že preventivní působení NZDM T klub se děje různými způsoby a je všestranně zaměřené. Dotazovaní uživatelé vnímají přímou prevenci rizikového chování zejména v klubových večerech, tedy specifických programech prevence, dále sdílením svých témat s pracovníci, a také doučováním s pracovníci. U3: *"Třeba doučování z matematiky."* Škola se pro některé uživatele stává jednou z důležitých

témat. Pracovnice mohou uživatelům nabídnout či zprostředkovat doučování školní látky nebo pomoci uživatelům vyhledat vhodný studijní obor pro další studium.

U3: *"Protože jsem v deváté třídě a začínáme řešit školu hlavně."*

Respondenti jeví zájem i o organizované programy v rámci zařízení. *"Ale účastním se nocovek¹⁵, aj těch klubáků."* Mezi aktuální nejatraktivnější témata pro uživatele patří vztahy, sex, finance, psychologie. U1: *"Něco podrobněji o sexu."* U3: *"Jako mě zajímá to, co tu zrovna je."* V preventivních programech uživatelé spatřují možnost získání praktické dovednosti, kterou by mohli v životě někdy potřebovat. U3: *"Tož já jsem nikdy, jako vůbec nikdy, nenavlíkal kondom. Jakože na nějakou tu okurku nebo na co. Tak to jsem si zkusil úplně poprvé a měl jsem pochvalu, že jsem to zvládl úplně bez pomoci. A tak jsem si to zkusil a teď už to vím."* Praktické mohou být pro uživatele i informace o tématech, které by dospívající měli znát. U1: *"O vztazích a o pohlavním styku. Abych byl v budoucnosti opatrný. Protože jak je známo, jedna kapka a už je z tebe tatka."* U2: *"Vždycky je dobré něco nového se naučit."*

Respondenti tedy vnímají nové informace, zkušenosti či zpětnou vazbu od pracovníků za příležitost zlepšit se v něčem nebo omezit případné rizikové chování. U3: *"Je to do života, si myslím."*

Prevence rizikových jevů se ve velké míře děje právě přímým rozhovorem s pracovníky. Sdílení a povídání si s pracovníky patří mezi nejvyhledávanější činnosti uživatelů v zařízení. U2: *"Hraju hry nebo si povídám s pracovníky nebo s ostatními."*

Mezi nejčastější témata patří opět vztahové záležitosti, také škola a rodina. U3: *"Tak jakože řešíme tady ty vztahy kolem. Jakože vztahy prostě. Rodinu, a tak jakože všechno možné dokola."*

Prevenici v rámci zařízení bychom také mohli vnímat v rámci poskytnutí bezpečného prostoru, kde mohou uživatelé být a svůj čas trávit bezpečně nebo smysluplněji. U3: *"Snažím se tu hrát hry. Jinak bavení se s ostatními, setkávání se tady s lidma."*

¹⁵ nocovka patří mezi jednorázové skupinové akce pro skupinu uživatelů s přespáním a organizovaným programem

U1 vnímá prostor zařízení jako bezpečné místo vzhledem k jeho věku, kde se může zabavit. U1: *"Rozhodně nepůjdu někam do klubu, že jo."* Sami respondenti vnímají, že mimo T klub se buď nudí, nebo tráví čas pasivně, či venku s kamarády neorganizovaným způsobem bez programu. U3: *"Děláme kraviny."*

5.6 Shrnutí výsledků

V této kapitole je vymezen prostor pro shrnutí výsledků výzkumu, jenž si kladl za cíl blíže prozkoumat aktuální klientelu služby NZDM T klub a všechny možnosti prevence rizikového chování uživatelů služby ze strany zařízení a jeho sociálních pracovníků. V následujících kapitolách budou popsána zjištění z výzkumného šetření vztahující se k jednotlivým výzkumným otázkám.

Výzkumná otázka č. 1: Jaká jsou specifika klientely NZDM T klub Zlín?

Na klientelu NZDM T klub bylo v rámci výzkumné otázky nahlíženo z několika rovin, které se vzájemně prolínají. K bližší specifikaci uživatelů NZDM T klub bylo výzkumné šetření zaměřeno na charakteristické znaky aktuálních uživatelů služby, které vychází z jejich vlastních potřeb, typického rizikového chování, nepříznivé životní situace a jejich poptávkou směřující k NZDM T klub.

Z výzkumného šetření je patrné, že nepříznivá sociální situace uživatelů služby vychází nejčastěji z **nepříznivého a nestabilního rodinného zázemí**, ve kterém nedochází ke vřelým vztahům mezi rodiči a dítětem nebo mezi rodiči navzájem. Uživatelé často pochází z rozpadlých rodin nebo v rodině postrádají blízký a důvěrný vztah, který vyhledávají jinde. Další významnou a velmi častou nepříznivou životní situací vyskytující se u uživatelů služby je **absence sociálních kontaktů**, zejména ve vrstevnické skupině. Dospívající často neudržují přátelské vztahy se svými spolužáky ve škole nebo ve vrstevnické skupině mimo školu, tudíž nemají s kým trávit volný čas. **Absence smysluplného trávení volného času** je dalším rysem cílové skupiny NZDM T klub. Dospívající většinou nemají žádnou organizovanou činnost, nevěnují se aktivně nebo pravidelně žádným zájmům a doma tráví volný čas spíše pasivně na počítači, telefonech nebo u televize. Mimo domov se uživatelé často vyskytují v parcích,

obchodních domem či v ulicích města.

Nepříznivá sociální situace uživatelů služby NZDM T klub se vyznačuje také výskytem rizikového chování, které může mít několik podob. Empirické šetření potvrdilo důsledky rizikového chování, které se dotýkají nejen přímo rizikové mládeže, ale často je směřované k sociálnímu okolí dospívajících a velmi často probíhá ve školním prostředí. **Vztahy** dospívajících v NZDM T klub se často jeví jako konfliktní. Mezi adolescenty se objevují konflikty ve vrstevnické skupině i s rodinnými příslušníky. Za velmi rizikové je považováno **sexuální chování**, neboť vlastní sexualita se dostává v období dospívání do popředí zájmu. V souvislosti s rizikovým sexuálním chováním se myslí zejména nezralé sexuální chování, neinformovanost dospívajících ohledně sexuality, absence bezpečného sexuálního chování z hlediska ochrany před pohlavně přenosnými chorobami nebo nechtěným těhotenstvím. Z výzkumného šetření se sociálními pracovníci vyplynulo, že konflikty dospívajících vznikají také ve **vztahu k autoritám**, a to zejména ve **školním prostředí**. Hlavní příčinou bývá nedostatečné respektování pedagogů a stanovených pravidel ze strany adolescentů. Školní prostředí se jeví jako rizikové prostředí také v souvislosti se šikanou, vyčleněním jedinců z kolektivu, špatnými vztahy mezi spolužáky, a také špatnými školními výsledky dospívajících, kteří nerozumí probírané látce nebo se nedostatečně připravují na výuku. Špatné školní výsledky mohou být také odrazem nedostatečné domácí přípravy dospívajících, kteří sami učivu nerozumí a zároveň nemají možnost připravit se na výuku s rodičem, případně pramení z nedůslednosti samotných žáků i jejich rodičů, kteří školním výsledkům nepřikládají větší důraz. Konflikty spojené s těmito rizikovými jevy připouští sami uživatelé NZDM T klub.

Závěry výzkumu ale také poukazují na to, že mnoho projevů rizikového chování si adolescenti nepřipouští. Mezi takové patří zejména rizika vztahující se přímo k samotnému jedinci pramenící z **nezdravého životního stylu**. Do této kategorie se řadí špatné návyky jako nezdravé stravování, kouření, experimentování s návykovými látkami, zanedbávání péče o vlastní osobu. Tento jev může souviset s nízkým sebehodnocením dospívajících, snahou zavděčit se vrstevníkům nebo nedostatečným vnímáním důležitosti vlastní osoby a vlastního zdraví. Velmi často si také dospívající neuvědomují, že svým nevhodným chováním sami způsobují **konflikty s okolím**. Konfliktní chování, případně

odlišné chování od majoritní vrstevnické skupiny může být příčinou absence blízkých sociálních vztahů. Za velmi rizikové je považováno **prostředí virtuální reality**, zejména tedy na sociálních sítích.

Za novodobý fenomén v souvislosti s dospívajícími bychom mohli označit **psychické problémy** dětí a mladistvých, které se objevují stále častěji. Na tuto skutečnost bylo upozorněno ze strany sociálních pracovníků, pro které se tento jev dostává do popředí zájmu jejich práce s dospívající populací.

Výše zmíněná specifika cílové skupiny NZDM T klub demonstrují potřeby uživatelů služby, které směřují k individuálním cílům sociální práce v rámci NZDM T klub. Potřeby adolescentů jako navázat přátelský vztah, sdílet své životní záležitosti s další osobou, vyhledat pomoc v nepříznivé životní situaci, uskutečnit pozitivní změny ve svém životě, trávit svůj čas smysluplně nebo vyhledat bezpečný prostor, se zároveň staly hlavním motivem dospívajících pro vyhledání služby.

Výzkumná otázka č. 2: Jaké strategie využívají pracovníci v NZDM T klub při práci s klienty?

Základem práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež je **kontakt** sociálního pracovníka s klientem. Kontaktem se myslí přímá práce, která probíhá v zařízení prostřednictvím rozhovorů, také při volnočasových aktivitách a dalších činnostech probíhajících v zařízení. Důležitým předpokladem pro efektivní práci je navázání **důvěrného vztahu** mezi pracovníkem a klientem. Z empirického šetření vyplývá, že sociální pracovníci i sami uživatelé služby přikládají důvěrnému a bezpečnému sdílení velký význam. Rozhovory pracovníků s klienty nesou potenciál otevírat širokou škálu různých témat týkajících se života klientů, tak i obecně preventivních témat. V obou případech má pracovníce možnost preventivně působit na klienta v případě rizikového chování nebo předávat klientovi zpětnou vazbu k jeho chování či postojům. Rozhovory mohou probíhat individuální i skupinovou formou, v otevřeném prostoru zařízení i v soukromí. Pracovníci mají také možnost zasahovat do situací vznikajících přímo v zařízení. Takovým způsobem mohou pracovníci konfrontovat uživatele přímo v jejich interakci s vrstevníky a vést je k sebereflexi.

Základním strategickým postupem v kontaktní práci je vést uživatele k vlastní zodpovědnosti za své jednání a následně za svá další rozhodnutí. Sociální pracovníce uvedly, že uživatelé často vyhledávají **podporu a radu** v náročných životních situacích. Z výzkumného šetření vyplynulo, že uživatelé přikládají názorům a postojům pracovníků důležitost. Toto tvrzení opět předpokládá fakt, že vztah pracovníků a klientů by měl respektovat vzájemnou důvěru a **partnerskou rovninu**. Cílem sociálních pracovníků je předložit uživatelům všechna možná **řešení** jejich situace či podat informace o rizikovém jednání a jeho možných následcích. Uživatelé jsou pracovníci motivováni udělat vlastní rozhodnutí. Přičemž jako konkrétní motivační strategie se v praxi osvědčily vyjádřit zájem pracovníků ke klientovi, aktivní naslouchání a podpora. Další možností práce s klientem na jeho motivaci k pozitivní změně jsou skupinové aktivity formou osobních výzev podpořené výzdobou reálných obrázků a vyvěšení vybraných informací o problematice v prostoru zařízení.

Sociální práci na specifické prevenci rizikového chování uživatelů realizují pracovníci NZDM T klub v rámci organizovaných aktivit v programu nazvaným „**klubový večer**“. Tento organizovaný program se zaměřuje na jedno preventivní téma v rámci každého kalendářního měsíce. Zvolená problematika se týká vztahů, sexu, závislostí, návykových látek, sociálních sítí, sebevědomí, práce, financí, cestování a dalších. Výhoda těchto preventivních programů je v možnosti upravit zvolenou problematiku podle potřeb cílové skupiny, přičemž některá témata mohou navrhnout sami uživatelé. V případech, že se u klientů objevují některé konkrétní rizikové jevy, sociální pracovníci NZDM T klub mohou záměrně zpracovat program na prevenci těchto jevů. Aktuální nabídka preventivních programů by tedy měla být pro klientelu atraktivní, neboť jejich účast je dobrovolná. Efektivnost prevence rizikových projevů chování pracovníci T klubu podporují zvolenými strategiemi při tvorbě programu, které se různě kombinují. Zásadou je, aby byl program pokud možno interaktivní. Dalšími postupy, kterými může být program doplněn jsou prezentace, promítání tematického dokumentu či filmu, práce s příběhem a vlastní zkušenosti, nácvik dovedností, předávání praktických informací. Možností pracovníků je pozvat do zařízení hosta, který se na tvorbě programu podílí. Hostem může být odborník na určité téma z jiné služby nebo neodborník s přímou zkušeností, který chce předat uživatelům vlastní motivační příběh. Uživatelé mají možnost

s pracovníky diskutovat na vybrané téma, sdílet vlastní postoje a zkušenosti a v případě potřeby konzultovat své zkušenosti s pracovníkem v soukromí.

Realizace preventivního programu odborníky z jiných služeb pro uživatele NZDM T klub je jedna z forem **vzájemné spolupráce** NZDM T klub s ostatními službami pro adolescenty ve Zlíně. Empirickým šetřením bylo zjištěno, že sociální pracovníce v NZDM T klub znají síť služeb zaměřenou na mládež ve Zlíně a s některými organizacemi jsou v kontaktu prostřednictvím pravidelného setkávání zástupců služeb prevence rizikových jevů města Zlína, jež se o svých činnostech a aktualitách vzájemně informují. Mezi tyto organizace patří např. Společnost Podané ruce o.p.s. poskytující své ambulantní i terénní služby uživatelům návykových látek i dospívajícím a dospělým lidem s nelátkovými závislostmi a kurátoři pro mládež spadající pod orgán sociálně-právní ochrany dětí. Zkušenosti pracovníků NZDM T klub potvrzují, že spolupráce s těmito odbornými institucemi probíhá na úrovni možných konzultací s cílem získání odborných informací ohledně konkrétní problematiky nebo postupů. Podávání informací ohledně klientely NZDM T klub se v návaznosti na principy nízkoprahovosti prakticky neodehrává, neboť sociální pracovníce NZDM T klubu jsou vázány **mlčenlivostí** a v informacích o klientele omezeny jejich **anonymitou**. Výjimkou se stávají případy, které spadají pod **ohlašovací a oznamovací povinnost** pracovníků NZDM T klub. Mezi takové případy patří důvěryhodné informace ohledně páchaní trestných činů nebo případy spadající pod sociálně-právní ochranu dětí. O postupech při hlášení případu konkrétního uživatele danému orgánu je vždy uživatel informován a všechny kroky pracovníků NZDM T klub se dějí se souhlasem klienta.

Vzájemná spolupráce se NZDM T klub osvědčila s pracovníky dalších služeb zastřešující organizace Unie Kompas, která zřizuje další Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Šlikr v Otrokovicích, terénní službu pro děti a mládež Klíč, psychologickou poradnu Logos zaměřenou na děti a mládež s ADHD a jejich rodiny, a také na středoškoláky, kteří si chtějí zlepšit své psychosociální dovednosti. V rámci těchto služeb může T klub zprostředkovávat další odborníky pro své uživatele. V praxi se také stává, že klientela ostatních služeb Unie Kompas začne následně využívat služby NZDM T klub.

Výzkumná otázka č. 3: Jaké jsou limity/výhody sociální práce v NZDM T klub Zlín?

Nízkoprahové principy přináší kontaktním pracovníkům specifické výhody pro práci s cílovou skupinou, zároveň mohou být velmi limitující. Pracovnice shledávají možné **omezení v získávání kontaktů** s klientelou působením **veřejného mínění** o službě, které bývá často záporné. Existenci NZDM T klub vnímá veřejnost často negativně. Nepochopení poslání služby může být způsobeno několika faktory. Část veřejnosti je nedostatečně informovaná o činnosti NZDM, což má za následek zkreslené představy veřejnosti o cílové skupině, která bývá zaměňována s uživateli drog nebo lidmi se zdravotním postižením. Z výzkumného šetření vyplynulo, že obavy veřejnosti mohou odrazovat samotné potenciální klienty od vyhledání služby. V těchto případech to bývají přímo rodiče, kteří se obávají vzniku rizikového chování u svých dětí v důsledku docházení do zařízení. Také **anonymita**, která se na klientelu NZDM T klub vztahuje, může rodiče velmi znejistit, neboť rodiče tak nemohou mít pod kontrolou, co dítě v zařízení dělá a zda je v zařízení přítomné. Nejistota v kombinaci s nejasnými informacemi o službě může přirozeně v zákonných zástupcích vyvolávat nedůvěru v zařízení. Pracovnice uvedly, že se v rámci možností snaží mezi odbornou i neodbornou veřejností šířit povědomí o službě a jejím poslání. Přesto se v praxi setkávají s tím, že rodiče uživatelů často činnost NZDM zaměňují s jinými službami a nízkoprahové principy nerespektují.

Z empirického šetření s pracovníky NZDM také vyplynulo, že práci mohou limitovat nejen **hranice** samotného nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, ale také i osobnost sociálních pracovníků. Limity v takovém smyslu jsou vnímány zejména v souvislosti se **syndromem vyhoření**, kterým jsou pracovníci v pomáhajících profesích ohroženi nejvíce. Šetřením bylo zjištěno, že sociální pracovníci jsou si těchto limitů vědomy, ale aktuálně je neohrožují.

V souvislosti se zachováním anonymity uživatelů, a také s omezenými informacemi o každém uživateli vnímají pracovníci jisté omezení z hlediska komplexnější práce na nepříznivé sociální situaci klientů. Sociální práce je tak omezená pouze na **zdroje** samotných uživatelů. Pracovnice nemohou žádným způsobem pracovat s blízkým okolím uživatelů služby, např. s rodinou a získávat od dalších zdrojů další informace.

Dalším limitem práce v NZDM je **dobrovolnost** uživatelů spolupracovat na veškerých činnostech NZDM. To znamená, že cílová skupina dobrovolně navštěvuje zařízení, dobrovolně se účastní všech programů v zařízení a dobrovolně spolupracuje na svých cílech v rámci individuálního plánování. Sociální služba si tedy musí získat zájem cílové skupiny a realizovat preventivní činnosti takovým způsobem, který je pro klientelu atraktivní a zároveň smysluplný. Individuální práce s klientem někdy může být ze strany klienta ukončena dříve, než dojde k naplnění cílů klienta. Často sociální pracovníce nedostávají **zpětnou vazbu** ke své práci od uživatelů, kteří přestanou zařízení navštěvovat, ať už z důvodu ukončení služby ze strany klienta nebo ze strany zařízení v případě dosažení maximální horní věkové hranice 22 let.

Z opačného pohledu bylo šetřením zjištěno, že nízkoprahovost přináší i jisté příležitosti, které otevírají pracovnícům v NZDM T klub další možnosti práce s jejich cílovou skupinou. Výhody jsou spatřovány zejména v možnosti **rychle reagovat** na potřeby klientely, ať už v souvislosti s konkrétním výskytem rizikových jevů u uživatelů služby, nebo s aktuálními jevy ovlivňující společnost obecně. Pracovníce uzpůsobují organizované programy prevence podle momentální poptávky prostřednictvím klubových večerů neboli specifických programů prevence, prostřednictvím kreativních dílen či zpřístupněním informací dané problematiky ve formě nástěnek. V zařízení mají uživatelé k dispozici informace o sexuální problematice vyložené přímo na toaletách, další prostory s nástěnkami jsou v hlavní části klubu. Aby mohly pracovníce ihned reagovat na aktuální jevy dotýkající se cílové skupiny, musí nepřetržitě mapovat poptávku uživatelů i dění ve světě. Z šetření vyplynulo, že pokud pracovníce vnímají smysl své práce, **přirozený zájem** o klientelu zaručuje chuť získávat nové informace a zajímat se o to, co je pro cílovou skupinu důležité a zajímavé. Tato skutečnost je také podpořena Českou asociací streetwork, která vytvořila pro nízkoprahová zařízení pro děti a mládež aplikaci na způsob integrovaného systému, kterým v případě potřeby rozesílá informativní e-maily ohledně aktuální situace rizikových jevů.

Anonymita a dobrovolnost klientů byly doposud popsány jako faktory limitující práci v NZDM. Z jiného pohledu pracovníc však mohou přinášet i mnoho kladů. Anonymita může uživatelům dodávat i pocit bezpečí, jenž může pomoci k navázání důvěrného vztahu.

Tento fakt je vnímán nejen pracovníci, ale i uživateli služby. **Důvěrnost** je předpokladem k efektivní práci v NZDM. Také dobrovolnost klientů účastnit se některého z programů v zařízení souvisí s jistou motivací klienta k navození pozitivní změny. Uživatelé jsou ke spolupráci vedeni nedirektivně, což může být předpokladem smysluplné práce.

4. Jakým způsobem se odráží existence NZDM T klub na životě cílové skupiny.

Odpovědi na tuto výzkumnou otázku byly nalezeny zejména ve výpovědích uživatelů služby, kteří potvrdili i některé domněnky sociálních pracovníků ohledně jejich potřeb. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub zastupuje pro klientelu místo **bezpečného zázemí**, na které se v jistých ohledech mohou jeho uživatelé spolehnout. T klub uživatelům naplňuje potřebu **jistoty a stability**, která jim v jejich osobním životě chybí. A to ve smyslu toho, že klientela má jistotu stálosti zařízení, které jim nabízí zázemí v dlouhodobém časovém úseku. Uživatelé služby v zařízení hledají **podporu** ve svém životě, kterou dostávají nejen od sociálních pracovníků, ale následně i od ostatních uživatelů.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že na potřeby navazují **individuální cíle** uživatelů služby, na kterých spolupracují se svojí klíčovou pracovnící. V těchto bodech se vliv existence na život uživatelů služby NZDM T klub odráží. Mezi časté prvotní motivy klientů, které zapříčinily, že klienti vyhledali službu NZDM T klub, patří motiv zahnat nudu, mít se s kým podělit o svůj životní příběh, získat radu, získat sociální kontakty a moct smysluplně trávit volný čas. Ukázalo se, že jakmile uživatelé pochopí poslání služby a seznámí se s dalšími poskytovanými činnostmi zařízení, začnou využívat další služby NZDM T klub vyplývající z jejich potřeb. Všichni dotazovaní respondenti uvedli ve svých výpovědích několik cílů, o které v rámci služby usilují, aniž by si toho byli vždy vědomi. NZDM T klub zastává důležité místo v životě uživatelů zejména ve vyhledání pomoci, informací, sdílení a podpory ve své životní situaci. Mimo pouhé trávení volného času v zařízení si velmi často uživatelé povídají se sociálními pracovníci, se kterými sdílí svá životní témata. Sociální pracovníce tak pro uživatele zastávají nevyplněné místo blízké osoby, u které mohou uživatelé vyhledat podporu a odborné informace ohledně jejich situace. Názory, radu, pomoc či podporu mohou uživatelé

získávat několika způsoby. A to individuálními intervencemi se sociální pracovníci nebo rozhovory v prostoru zařízení, do kterých se mohou přidat i ostatní uživatelé. Odborné informace také klienti získávají z organizovaných činností realizovaných v zařízení, které se soustřeďují na **prevenci rizikového chování** nebo na **volnočasové aktivity** různého zaměření. V neposlední řadě sem spadá také pomoc s **přípravou do školy** ve formě doučování, které může probíhat nárazově nebo dlouhodobě na zvolenou školní látku. V rámci individuálního plánování se s každým klientem zvlášť pracuje na dosažení **pozitivní změny**, které by chtěl s pomocí zařízení dosáhnout.

Uživatelé NZDM T klub vypověděli, že v době využívání služby NZDM T klub nastalo v jejich životě mnoho změn. Jakou váhu přisuzují vlivu zařízení na jejich životní změny je individuální. Je však patrné, že Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub může mít jistý **vliv na život uživatelů**. K tomuto názoru se přiklání jak pracovníce, tak samotní uživatelé NZDM T klub. Sociální pracovníce často zpětnou vazbu na úspěšnost své práce nemají. Na druhou stranu uživatelé služby přikládají NZDM T klubu jisté zásluhy ve svém osobním vývoji, který vnímají. Mezi změny, na kterých by se mohl podílet NZDM T klub, uživatelé uvádí zejména aktivnější trávení volného času a zlepšení vztahů se svým okolím, jak mezi vrstevníky, tak ve školním prostředí. Uživatelé také získávají pocit jistoty či ujištění v tom, jak nadále postupovat v některých situacích, ve kterých se již lépe orientují. V rámci preventivních činností v zařízení mohou uživatelé získat teoretické znalosti i praktické dovednosti pro život, jež si mohou přímo vyzkoušet v zařízení. NZDM T klub také umožňuje uživatelům zlepšit své školní výsledky prostřednictvím doučování nebo zlepšit se v dovednosti efektivně se učit.

Závěr

Cílem této práce bylo blíže prozkoumat činnost Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež T klub ve Zlíně. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na charakteristiku NZDM T klub, konkrétní specifikaci aktuálních uživatelů této služby a na možnosti práce na prevenci rizikového chování sociálních pracovníků prostřednictvím činností, které NZDM T klub realizuje.

Pro účely výzkumu byl pro metodu sběru dat zvolen polostrukturovaný rozhovor uskutečněný s pracovníci NZDM T klub i uživateli NZDM T klub v kombinaci s analýzou metodických dokumentů NZDM T klub. Empirickým šetřením se potvrdilo, že cílová skupina NZDM T klub je velmi rozmanitou skupinou dětí a dospívajících, jež spojuje existence nepříznivé sociální situace, která je velmi individuální, přesto ale zahrnuje u uživatelů služby podobné znaky a opakující se výskyt. Těmi jsou zejména absence sociálních a blízkých vztahů jak ve vrstevnické skupině, tak i v rodinném zázemí. Tento fakt navazuje na skutečnost, že vztahy s rodinou, vrstevníky i vztahy ve školním prostředí bývají často konfliktní. Ve školním prostředí se tento jev promítá zejména v konfliktních vztazích mezi spolužáky či v neschopnosti dospívajících respektovat autoritu učitelů. Jako velmi rizikové se jeví i vztahy partnerské, které v období dospívání nabízí nové sexuální zkušenosti. Nízká informovanost, a zároveň velký zájem dospívajících o sexuální oblast potvrzují potenciální výskyt rizikového chování, jež bylo potvrzeno empirickým šetřením jak se sociálními pracovníci, tak s klienty. Dalším shodným jevem u cílové skupiny NZDM T klub špatná orientace klientely NZDM T klub v potenciálních rizicích plynoucích z rizikového chování. Dospívající si často neuvědomují, že svým chováním mohou ohrožovat sebe nebo své okolí. Velmi častým jevem u dospívajících je rizikový životní styl, jenž zahrnuje nesprávné stravovací návyky, zneužívání návykových látek. Aktuálním fenoménem mezi dospívající populací jsou projevy psychických poruch, jež se stávají stále častějším tématem sociálních pracovníků NZDM T klub a jeho uživatelů.

Ukázalo se, že sociální pracovníci NZDM T klub vnímají jako limitující odlišné pracovní postupy, ale na osvědčených postupech a využívaných nástrojích se shodují. V rámci realizovaných činností zaměřených na prevenci rizikového chování dospívajících

se osvědčily interaktivní aktivity doplněné prezentací či videem a diskuzí. Velmi efektivní jsou programy prevence s přítomností hosta z odborné i neodborné veřejnosti a sdílení vlastních zkušeností s probíranou tematikou. Rychlé reagování na aktuální poptávku uživatelů zajišťuje pracovním možnost provádět efektivní preventivní činnosti a saturovat potřeby uživatelů v rámci služby.

Pracovním NZDM T klub se daří plnit nastavené krátkodobé cíle v oblasti prevence rizikových jevů, i přes nezaplňené pracovní místo v týmu na 0,5 úvazku. Vzhledem k této skutečnosti, která se posledních pár let opakuje, se nabízí doporučení zaměřit se na personální management či na zapojení se do projektů, jež by mohly zařízení podpořit finančně i personálně.

Výpovědi sociálních pracovníků i dotazovaných uživatelů zařízení se shodují na faktu, že NZDM T klub poskytuje dětem a dospívajícím bezpečné zázemí, podporu při řešení nepříznivé sociální situace, prostor pro aktivní trávení volného času. Přínos existence NZDM T klub pro dospívající je obsažen v pomoci dospívajícím lépe se orientovat ve světě i ve svém životě, zejména pak v situacích, které mohou nést potenciální rizika pro samotné adolescenty i pro jejich okolí.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T klub Zlíně se stále potýká s nepochopením smyslu svého poslání veřejností, která nedisponuje dostatečnou informovaností ohledně činnosti zařízení a v mnoha případech se potýká s nedůvěrou v zařízení či záměnou cílové skupiny. V tomto směru spatřuji největší přínos této diplomové práce pro etopedii. Práce by mohla podpořit informovanost o pravé podstatě zařízení nejen pro širokou veřejnost, která pokrývá potenciální klienty a jejich rodiny, ale také pro odbornou veřejnost (např. pedagogy, výchovné poradce, preventisty, terénní pracovníky, psychology, sociální pracovníky, speciální pedagogy), která může s NZDM T klub navázat spolupráci. Právě proto, že NZDM T klub svými činnostmi pokrývá nezastupitelné místo v síti služeb prevence pro cílovou skupinu dospívajících ve Zlíně, jež svým zaměřením poskytuje služby nejen v oblasti prevence rizikových jevů, ale také v oblasti pomoci se školní přípravou i volnočasové náplně pro jedince, jež si nemohou dovolit využívat služby jiných institucí z finančních nebo rodinných důvodů.

Seznam použitých informačních zdrojů

AMBROŽOVÁ, Kateřina a kol. *Rizikové chování dětí a mladistvých. Příčina, následky, prevence. Dětství bez úrazů*. Praha: Vydal Projekt Vzdělávání pedagogicků v oblasti prevence úrazů dětí, 2006-2020. 40 s. (pdf).

BEDNÁŘOVÁ, Zdena. Streetwork. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

BĚLÁČKOVÁ, Vendula a kol. *Celopopulační studie užívání návykových látek a postojů k němu v České republice v roce 2008*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2012. 196 s. ISBN 978-80-7440-052-0.

BĚLÍK, Václav. Three Perspectives on Social Pathology. In *Social pathology*. Opava: Silesian University in Opava, 2015. 52 s. ISSN 2464 – 5885 (Online).

BLATNÝ, Marek. *Psychologie osobnosti. Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada Publishing, 2010. 304 s. ISBN 978-80-247-3434-7.

BLAŽEK, Petr. FISHER, Slavomil. ŠKODA, Jiří. *Delikvence. Analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada Publishing, 2019. 160 s. ISBN 978-80-271-0591-5.

CHOMYNOVÁ, Pavla. CSÉMY, Ladislav. MRAVČÍK, Viktor. *Zaostřeno*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016. 16 s. ISSN 2336-8241 (pdf).

ČECHLOVSKÝ, Jan. Úvod do streetwork. In *Éthum*, 2003, speciální číslo 6/2003.

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Dobrá praxe. České a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových terénních a kontaktních službách*. Praha: ČAS, 2011. s117. ISBN 978-80-905069-0-9.

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Streetwork! Dobrá praxe 2015. České a zahraniční zkušenosti z práce z nízkoprahových sociálních službách*. Praha: ČAS, 2015. s157. ISBN 978-80-905069-3-9.

ČERNÁ, Alena kol. *Kyberšikana. Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada Publishing, 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0.

DOLEJŠ, Martin. OREL, Miroslav. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5252-4 (pdf).

Dokument *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027*. [online, 20-01-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

Dokument *Krajský plán primární prevence rizikového chování Zlínského kraje 2019-2027*. [online, 20-01-05]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/krajsky-plan-primarni-prevence-rizikoveho-chovani-zlinskeho-kraje-2019-2027-cl-1234.html>.

HAIDT, Jonathan. *Morálka lidské mysli. Proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha: Dybbuk, 2013. 480 s. ISBN 978-80-7438-090-7.

HÁJEK, Bedřich. HARMACH, Jaromír. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HERZOG, Aleš. SYROVÝ, Petr, ZIMMERMANNOVÁ, Martina. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. [online, 2019-11-15]. Dostupné z http://archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202.

HERZOG, Aleš. TOMEŠOVÁ, Irena. ZAHRADNÍK, Michal. Nehledej problém, hledej kontakt. In *Časopis Sociální práce, Sociálna práce*, 3/2014. [online, 19-12-03]. © 2014 . Dostupné na: <http://www.socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=3&clanek=409>.

JANDA, Miroslav. ŠAFÁŘOVÁ, Jitka. VECHTOVÁ, Gabriela. *Životní styl dnešních adolescentů a jejich stravovací návyky*. Škola a zdraví 21, 2011. 17 s. [online, 20-01-12]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2011/40/texty/cze/14_janda_safarova_vechtova_cze.pdf.

JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: Jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada Publishing, 2017. 280 s. ISBN 978-80-271-0096-5.

KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Psyché, 2015. 696 s. ISBN 978-80-247-4331-8.

KLÍMA, Petr a kol. *Kontaktní práce. Analogie textů České asociace streetwork*. Praha: Česká asociace streetwork, 2008-2011. 359 s. ISBN 978-80-254-4001-8.

KLÍMA, Petr. Práce s neorganizovanými dětmi a mládeží a její nízkoprahové souvislosti. In *Éthum*, 2003, roč. 13, č. 39.

Krajský úřad Zlínského kraje: Sociální právní ochrana dětí. [online] c2020 [cit. 20-01-05]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/socialne-pravni-ochrana-deti-cl-918.html>.

KROUPOVÁ, Kateřina a kol. *Slovník speciálně pedagogické terminologie: Vybrané pojmy*. Praha: Grada Publishing, 2016. 328 s. ISBN 978-80-247-5264-8.

LANGMEIER, Josef. KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER, Josef. KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. S úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: H a H, 1998. 132 s. ISBN 80-86022-37-4.

MACEK, Petr. SMÉKAL, Vladimír (eds.). *Utváření a vývoj osobnosti. Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barriester a Principal - studio, 2002. 263 s. ISBN 80-85947-83-8.

MARHOUNOVÁ, Jana. *Dospívání*. Praha: Empatie, 1996. 165 s. ISBN 80-901618-7-1.

MESIARKINOVÁ, Martina, *Nízkoprahové kluby pre deti a mládež*. Portál Rady mládeže Slovenska [online, 2019-12-12]. Dostupné z <https://mladez.sk/2011/11/05/nizkoprahove-kluby-pre-deti-a-mladez/>

Metodické dokumntety NZDM T klub:

- Manuál Popis sociální služby NZDM T klub
- Manuál Mlčenlivost pracovníků
- Manuál O Oznamovací povinnosti a příklady dobré praxe
- Soubor vykazování výkonů pracovníků NZDM T klub
- Manuál Plánování a průběhu poskytování služeb v NZDM T klub

- Manuál Používání Facebooku v NZNZDM T klub

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství, 2. edice*, Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 330 s. ISBN 978-80-7422-391-4 (soubor).

NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014. 145 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

NEGRIF, Sonya. SUSMAN, J. Elizabeth. TRICKETT, K. Penelope. The Developmental Pathway from Pubertal Timing to Delinquency and Sexual Activity from Early to Late Adolescence. In *Journal Of Youth & Adolescence*, 40(10), 1343-1356.

OREL, Miroslav. OBEREIGNERŮ, Radko. MENTEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Vydavatelství UPOL, 2016. 205 s. ISBN 978-80-244-4991-3.

PAPEŽOVÁ, HANA. *Spektrum poruch příjmu potravy: Interdisciplinární přístup*. Praha: Grada Publishing, 2010. 424 s. ISBN 978-80-247-2425-6.

PRESL, Jiří. *Drogová závislost. Může být ohroženo i Vaše dítě?* Praha: Maxdorf, 1995. 88 s. ISBN 80-85800-25-X.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘEHULKOVÁ, Olivia. ŘEHULKA, Evžen. *Psychologické otázky adolescence*. Brno: Albert, 2001. 142 s. ISBN 80-7326-001-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3133-9.

STANÍČEK, Jiří. Streetwork z kontextu metod sociální práce. In *Éthum*, 2003, Speciální číslo 34/2002.

Selesiáni dona Bosca Zlín. [online]. c2020 [cit. 20-01-05]. Dostupné z: <https://www.sdbzlin.cz/skm-zlin/klub-deti-a-mladeze/>

Společnost Podané ruce o.p.s. [online]. c2020 [cit. 20-01-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/>

Středisko volného času. Ostrov radosti. [online]. c2020 [cit. 20-01-05] Dostupné z: <http://www.ostrovzl.cz/>

ŠTEFKOVÁ, Ivana. DOLEJŠ, Martin. *Resilience u adolescentů nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 98 s. ISBN 978-80-244-4903-6 (online: PDF).

ŠVAŘÍČEK, Roman. ŠEĐOVÁ, Klára. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online. Vybraná rizika používání internetu.* Praha: Grada Publishing, 2014. 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie.* Praha: Portál, 2015. 567 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

TITMANOVÁ, Michaela. *Prevence rizikového chování. Praktická příručka pro práci se třídou.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. 236 s. ISBN 978-80-7603-040-4 (pdf).

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie, dětství a dospívání.* Praha: Karolinum, 2012. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří.* Praha: Portál, 2000 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

Výhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. [online, 20-02-15]. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>.

WALTHER, Andreas at al. *Youth policy in Hungary. Conclusions of Council of Europe International review team.* Strasbourg: Council of Europe Publishing 2008. 86 s. ISBN 978-92-871-6447-6.

WEISS, Petr a kol. *Sexuologie.* Praha: Grada Publishing, 2010. 744 s. ISBN 978-80-247-2492-8.

Zákon č. 108/200 Sb., O sociálních službách. [online, 20-02-13].
Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/zneni-20>.

ZEMANOVÁ, Vanda. DOLEJŠ, Martin. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.* Olomouc: UP v Olomouci, 2015. 151 s. ISBN 978-80-244-4492-5.

ZIMMERMANOVÁ, Martina. Vývoj služby NZDM v České republice In *Časopis Sociální práce, Sociálna práce*, 3/2019.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Polostrukturový rozhovor se sociálními pracovníci

1. Jaké jsou obecné znaky Vaší klientely?
2. V čem vnímáte potřebnost Vaší služby ve Zlíně?
3. Mohla byste konkrétně popsat Vašeho "typického" klienta?
4. Se kterými rizikovými projevy chování se nejčastěji ve své praxi setkáváte?
5. Jak s projevy rizikového chování klientů pracujete?
6. Využíváte vlastní motivační strategie pro práci s klienty?
7. Jaké nástroje využíváte při programech prevence?
8. Je Vaše práce něčím limitovaná?
9. V čem naopak shledáváte výhody sociální nízkoprahové práce?
10. Máte možnost spolupracovat s jinými sociálními službami ve Zlínském kraji?
11. Jak vnímá Vaši službu veřejnost?
12. Jak tráví nejčastěji čas Vaše klientela mimo NZDM T klub?
13. Jak se Vám daří plnit dlouhodobé i krátkodobé cíle v prevenci?
14. Vzpomenete si na úspěšný příklad dobré praxe za poslední rok?

Příloha č. 2: Polostrukturovaný rozhovor s uživateli služby

1. Kolik Ti je let?
2. Z jakého důvodu jsi vyhledal službu NZDM T klub?
3. Jak ses o T klubu dozvěděl?
4. Jak často a jak dlouho do NZDM T klub chodíš?
5. S čím Ti pracovníci T klubu pomáhají?
6. Jak nejčastěji v T klubu trávíš čas?
7. Využil jsi někdy i jinou službu ve Zlíně? (např. poradnu Logos, Klíč, SKM, psychologa, aj.)
8. Co děláš, když v T klubu nejsi?
9. V čem Ti T klub nejvíc pomáhá?
10. Účastníš se někdy nějakých programů v T klubu?
11. Jaká témata Tě nejvíc zajímají?
12. Které programy, na kterých jsi byl v T klubu, se ti nejvíc líbily?
13. Myslíš si, že informace nebo dovednosti, které v T klubu nasbíráš, v životě někdy využiješ?
14. Změnilo se něco v Tvém životě za dobu, co chodíš do T klubu?

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Monitoring výsledků rizikového chování ve Zlínském kraji v r. 2018

Seznam zkratek

aj. - a jiné

atd. – a tak dále

ADHD – Porucha pozornosti s hyperaktivitou

ČAS - Česká asociace streetwork

ESPAD - Evropská studie o alkoholu a jiných drogách

KAB - model Knowledge, Attitude, Behavior

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí

MS – Ministerstvo spravedlnosti

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV - Ministerstvo vnitra

MZ - Ministerstvo zdravotnictví

NNO - Nestátní nezisková organizace

NSS – Nepříznivá sociální situace

NZDM - Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD - Orgán sociálně.právní ochrany dětí

PC - počítač, počítačový

PČR - Policie České republiky

PMS - Probační a mediační služba

SEPA - Systém evidence preventivních aktivit

SKM – Selesíanský klub mládeže

tzv. - takzvaně

WHO - Světová zdravotnická organizace

ZDVOP - Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc